

18.
ROČNÍK

ORA ET ARS - SKALKKA 2025

Preambula sympózia

ORA ET LABORA

Most, ktorý preklenul hranice storočí • V. a VI. storočie: z chaosu zániku k poriadku a Svetlu • Architekt v Monte Cassino kreslil pre Európu • Svätý Benedikt • Potom benediktíni • V XI. storočí: Na Skalke pri Trenčíne pustovník Beňadik s učiteľom Svorodom-Andrejom • V XIII. storočí benediktínske opátstvo • Misia obnovujúca dobro Evanjelia i dobroslovenskej kultúry • Kultúry národa, ktorý už vtedy prispieval svojou hrivnou ku kultúrnemu bohatstvu Európy • Svetadielu, ktorý je dnes opäť v pohybe • V Európskom dome sa byty národov už takmer zjednotili • I nanosili do nich nábytok • Napriek tomu autentický európsky duch akoby zostal za dverami • Bohaté spektrum umenia dáva príležitosť pootvoriť dvere • Ponúkame preto myšlienku výtvarno-literárneho sympózia k pocte a k podpore odkazu Skalky.

ORA ET ARS

Milí priatelia, spolupútnici, umelkyne a umelci.

Osobne cítim veľkú vďačnosť za ten júnový týždeň, v ktorom sa vďaka tomuto ročníku Medzinárodného výtvarno-literárneho sympózia ORA ET ARS SKALKA 2025 vytvorila nová, osemnásť kapitola sympoziálneho príbehu.

Som vďačný za Skalku, Bohom pobozkané miesto – ako kedysi povedal jeden z účastníkov sympózia. Opäť otvorila svoju náruč a ponúkla všetko to zázračné, čo má. Ticho v jaskyni sv. Beňadika, pokoj na rozjímanie, priestor na slobodné premýšľanie o veciach, ktoré nás presahujú.

Vďačný som za iniciatívu, ktorá pred rokmi pretavila myšlienky o potrebe zviditeľniť toto miesto na každoročné stretnutia umelcov z krajín V 4. Aj za každý nový ročník, ktorý sa podarí v spolupráci mesta Trenčín, Trenčianskeho samosprávneho kraja, Farského úradu Skalka nad Váhom a občianskeho združenia T-VIA úspešne pripraviť a zorganizovať.

A vďačný som aj skupine ľudí, ktorí využili tento rok možnosť nechať sa inšpirovať a v spojení so Skalkou premenili zážitky na obrazy a slová. Každý z umelcov priniesol niečo jedinečné, svoj čas, svoj pohľad, energiu a spolu ste vytvorili niečo, čo bude v nás ešte dlho doznievať. Ďakujem vám, že ste prišli – niektorí zďaleka, niektorí opakovanne, niektorí po prvý raz. Ďakujem za otvorenosť i za zdieľanie.

Dnes, keď je naša Zem skúšaná vojnovými konfliktmi a vzťahmi plnými napätia, uvedomujem si, ako veľmi potrebujeme takéto podujatia a takéto miesta, ktoré nás nabádajú na chvíľu sa zastaviť, umožňujú nám nadýchnuť sa a byť len tak. Skalka je pre mňa ako tichý prístav. Nie útek od reality, ale miesto, kde môžeme načerpať silu, aby sme si vedeli aj v tomto turbulentnom čase udržať pokoj a tvorivosť.

Nech teda príbeh ORA ET ARS SKALKA pokračuje ďalej, v dielach umelcov, na výstavách, ale aj v nás, v našich myšliach i v srdciach.

Mgr. Richard Rybníček
primátor mesta Trenčín

Medzinárodné
výtvarno-literárne sympóziu

ORA ET ARS
SKALKA 2025

9.–14. jún
2025

Areál Malej
a Veľkej Skalky
pri Trenčíne

ÚČASTNÍCI:

• VÝTVARNÁ SEKCIA

• ČESKÁ REPUBLIKA

JAN POSPÍŠIL
Salaš u Velehradu

DANUŠE MARKOVÁ
Krmelín

• POĽSKO:

WITOLD JACYKÓW
Bielsko-Biala

• SLOVENSKÁ REPUBLIKA

JAROSLAV HALMO
In memoriam

JÁN HUBINSKÝ
Rakoľuby

PAVEL CHOMA
Žilina

DANIELA KRAJČOVÁ
Žilina

PAVOL RUSKO
Ružomberok

GARIK SARGSIAN
Stará Ľubovňa

JOZEF VYDRNÁK
Dubnica nad Váhom

• LITERÁRNA SEKCIA

RUDOLF DOBIÁŠ
Trenčianska Teplá-Dobrá

GABRIELA GRZNÁROVÁ
Topoľčany

ANNA AMADINA

ĽUBOMÍRA MIHÁLIKOVÁ
Modra

ERIK ONDREJIČKA
Bratislava

...

Hlavný organizátor:

Mesto Trenčín

Spoluorganizátori:

Trenčiansky samosprávny kraj

Trenčianske osvetové stredisko

v Trenčíne

Farský úrad Skalka nad Váhom

T-VIA o. z.

Milí umelci, milovníci umenia a návštevníci Skalky,

teší ma, že aj tento rok sa v jedinečnom prostredí duchovného a kultúrneho dedičstva Skalky pri Trenčíne – najstaršieho pútnického miesta na Slovensku, prelína umenie s krásou tejto perly nášho kraja. V tichu prírody, na mieste, kde kedysi žili sv. Andrej-Svorad a sv. Beňadik, vznikajú diela, ktoré nesú posolstvo nielen výtvarné či literárne, ale aj hlboko ľudské. V tejto podnetnej atmosfére sa rodia diela, ktoré prekračujú hranice materiálneho a stávajú sa nositeľmi posolstiev, ktoré nás spájajú v čase i priestore. Som vďačný, že môžeme byť súčasťou tohto neustále sa rozvíjajúceho príbehu, ktorý nám pripomína, že umenie a duchovno sú neoddeliteľnou súčasťou našej cesty.

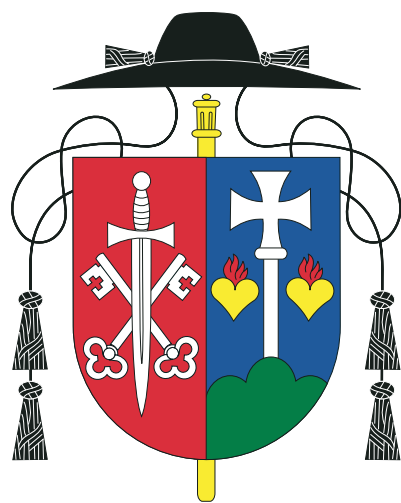
Je pre mňa cťou, že 18. ročník Medzinárodného výtvarno-literárneho sympózia ORA ET ARS, ktoré si medzi umeleckou komunitou i verejnosťou vybudovalo významné a rešpektované postavenie, pokračuje v tradícii a aj tento rok priťahuje výnimočných tvorcov nielen zo Slovenska, ale i zo zahraničia. Magický areál Skalky je bezpochyby miestom, kde sa stretáva minulosť s prítomnosťou. Jeho duchovná hĺbka a pokoj sú nevyčerpatelným zdrojom inšpirácie, ktorý dokáže prebudiť v každom umelcovi to najlepšie – úprimnosť výrazu, hĺbku myšlienky, krásu stvárnenia. Zvlášť rád vidím medzi účastníkmi známe mená, ktoré dlhodobo formujú umeleckú scénu nášho regiónu. Ich prítomnosť potvrdzuje silné prepojenie medzi našim krajom a umeleckou tvorbou, ktorá tu nachádza nielen priestor, ale aj porozumenie a podporu.

Verím, že diela, ktoré vznikali počas tohtoročného sympózia, obohatia nielen výstavné priestory župného úradu a Mestskej veže v Trenčíne, ale predovšetkým srdcia nás všetkých, ktorí máme k umeniu a duchovnu blízko. Ďakujem všetkým organizátorom, partnerom i tvorcom za to, že spolu vytvárate tento výnimočný priestor pre umenie, i vám, ktorí držíte jeho zhmotnenú podobu v ruke za to, že ste nielen jeho recipientmi, ale aj jeho nositeľmi ďalej. Bez vás by to nebolo ono.

S úctou

Ing. Jaroslav Baška

predseda Trenčianskeho samosprávneho kraja

Erb Kláštora Premenenia Pána v Sampsore

o. Jozef BRODŇANSKÝ, OSB

DOZRIEVANIE MYSTÉRIA SLOVA V OBRAZE

Ktokoľvek sa pokúša popísať a vyjadriť príbeh modlitby srdca a jej vlievania do slov a farieb, dotýka sa hranice obmedzenosti a limitov seba samého. Denne to spoznávam pri práci aj modlitbe uprostred ateliéru, ktorý sme spolu s priateľom Jarom Halmom a mníškou Luciou Česákovou, netušiac v tom Prozreteľnosť, naplňali trinásť rokov.

Nik z nás nemal ambíciu niekoho poučovať alebo sa realizovať. Každý z nás trochu bol a ostáva hľadačom posvätna a krásy, ktoré sprítomňujú spásu. Prvý z nás to už aj naplno večne žije. Naša spoločná tvorba je čistým dobrodružstvom pri zhruba osemdesiatich súčasných ikonách projektu, ktorý v prvej časti dostal v TV Lux názov *Slovo v obraze*.

Ešte úplne na začiatku, keď sme ako komunita mníchov na Sampsore okolo roku 2012 tvorili koncept sochy Matka nádeje, sme spontánne prišli na základný princíp obsahu sakrálneho umenia v našom benediktínskom chráme. Kým k nemu prídem, pokúsim sa predostrieť to, čo dokážem o umelcovi, ktorý sa mi stal Majstrom Vteleného Slova uprostred všednej svätosti. Všednosti, ktorá neprestáva dozrievať. Dozrievaním, ktoré sa pri tvorbe prejavuje pohľadom na ikonu ako na kontakt so živou pravdou. Ten kontakt má ambíciu vytvoriť abstrakciu – teda skratku k duchovnej skutočnosti. Nie je teda pre laika akýmsi znejasnením obsahu viery, ale pomocou na uchopenie a vyjadrenie formy krásy duchovných mystérií, ktoré sú také vzácne v celom obsahu kresťanského kultu a liturgie.

Pri našich spoločných rozhovoroch neraz odznelo niečo podobné ako: „Skutočnou obranou kresťanstva, jeho presvedčivým dôkazom pravdivosti, napriek všetkému negatívne, sú na jednej strane svätci a na druhej strane krása, ktorú pri-niesla viera. Aby mohla dnes viera rásť, musíme privádzať seba samých a ľudí, ktorí nás stretávajú, k stretnutiu so svätými a ku kontaktu s krásou. Doslova ide o zmenu paradigmy.“ To najpodstatnejšie pri ikonách zo Slova v Obraze sa stalo dávno predtým, než sme našli jeden druhého pre tvorivú trojicu. Bolo to pri schvaľovaní návrhu sochy Panny Márie – Matky Nádeje, keď sme mu ako komunita mníchov povedali: „Chceme túto sochu, ale prerobte ju tak, aby sa dalo pri nej modliť.“ Pracoval s formou a vtesnával do nej obsah. Bolo potrebné zmeniť paradigmu. Namiesto „forma – obsah“ prišla „modlitba – kontemplácia – forma“. S týmto novým prístupom začal pracovať na všetkých ikonách. Na jeho veľké prekvapenie sa stal viac slobodnejším v tvarosloví. Na horizonte sa pred ním objavila oveľa väčšia výzva – biblická intertextualita, patristika a texty modernej teológie. Ako to už pri Bohu býva, v probléme nám ukrýva riešenie. Začal pracovať so symbolmi, ktoré presahujú samé seba, ktoré sa vinú nielen v Biblii, ale v celých dejinách spásy. Tento nový prístup mu vyriešil aj ďalšie problémy, ktorým sa chcel vyhnúť. Prílišnú psychológiu, ktorá sa od renesancie vkrádala do kresťanského umenia, ale aj pátos, ktorý často degradoval autenticitu biblického textu. Ku koncu sme už všetci traja vnímali, že vytvoril „nový“ figuratívny archetyp. Symboliku farieb prevzal z kánonickej ikony východného obradu a jednotlivé biblické texty mu ponúkali viacvýznamové symboly, ku ktorým pridal vnútornú geometrickú štruktúru a číselnú symboliku, vychádzajúcu z biblických textov. Na to, aby vznikla ikona, ktorá pozýva k modlitbe a kontemplácii, však iba schéma nestačí. To podstatné sa ukrýva v tichosti rozhovoru a v načúvaní. Ako hovorieval: „Modliť sa je úsilie človeka, správne počuť je Božia Milosť.“ Vždy ma dojíma jeho zrelá schopnosť autentickej a vypestovanej čnosti, ktorú viackrát spomína. „Stačí na to iba trpezlivosť a ochota zveriť svoje dielo na Pána, aby sa podarili naše zámery.“ Táto jeho schopnosť trpezlivej pokory dokázala Slovo Boha prijať a „dať mu telo“.

Schopnosť aj čnosť sa navzájom dopĺňajú a sčasti ponúkajú hodnotu, ktorou je vyzretý človek a v ňom ochota deliť sa s okolím o to, čo je človeku najvlastnejšie. Tmelom je tu umenie a modlitba, ktoré vedia čakať na Svetlo, a potom už len, poslúchajúc dar umenia, ho stvárníť.

To, čím môže majster Halmo fascinovať, keď spoznávame jeho charakter tvorivého a štedrého človeka, je „krôčikovanie“. Kto poznal jeho iskrivé oči, mohol v nich doslova čítať: „Vytrvalo, krôčik po krôčiku inšpirácia Svätým Písmom ponúka denné

JAROSLAV HALMO: *Stvorenie*, akryl na dreve, 41 x 27 cm, 2015

ponorenie sa do praktickej modlitby. K nej treba prikladať poctivo a v pokore ukladanie farieb.“ Každý ťah štetcom obsahuje skúsenosť výtvarníka a citlivý prístup k duchovnej kompozícii slov a farieb. Rozprávajú o umení vyliatom do modlitby a o modlitbe vedúcej k tvorbe matérie.

Dielo modliaceho sa výtvarníka a poetky trinitárne osciluje cez zadané témy, ktoré nie sú nové, avšak ich prístup k nim určite áno. Autorka poézie prelína spiritualitu klauzúry s remeslom výtvarníka, Slovo s obrazom, modlitbu s farbou. Mlčky môžeme hľadiť a obdivovať. To je môj obraz! Bolo to moje stretnutie s Pánom, namaľoval to, čo som už prežil, precítil, čo tvorí moju duchovnú cestu. Má to zostať súkromné, intímne, v kútiku mojej úbohej duše, no nie utajené pred svetom. Preto je to vonku a je to výnimočné vždy, keď o tom nanovo skúšam rozprávať návštevmám v ateliéri na Sampore. Často uvažujem, aký potenciál má celé dielo tejto série, kam nás môže viesť a vedie, ako nás oslovuje v jednotlivých témach. Ku každému z nás preniká svetlo a reflektuje v daných témach cez slovo. Setra Lucia poéziou otvára možnosť uchopiť text Svätého písma v jednotlivých ikonách spôsobom, ktorý dáva celému dielu status úplnosti, celistvosti. Nie je iba nejakým doplnkom či nadstavbou. Naopak, poézia v jej prevedení sa vpija do každej témy ako voda do suchej pôdy a je jej neoddeliteľnou súčasťou. Jej počiatky sú pri ikone Márie Magdalény. Je na nej žena – žena bez tváre, lebo je otočená chrbtom k pozerajúcemu, ale svoju tvár má vlastne ponorenú do Ježišovej lásky, do Jeho prijatia, do Jeho milosrdenstva, akoby držala miesto komukoľvek z nás. Je možné tvrdiť, že keby takúto lásku Boha umelec nezakúsil, nedokázal by ju „vteliť“ ani do tejto ikony, ktorá sa dotýka srdc mnohých, ku ktorým sa dostane. Aj takto nejak vyzerali jej začiatky: „S istou dávkou rešpektu a trémy sme krok za krokom kráčali k lavičke pred benediktínskym kláštorom, kde bolo dohodnuté prvé stretnutie v trojici – mních, mníška a Jaroslav Halmo. Sedel tam, muž s úsmevom a žiariacimi očami, pokojnou tvárou a otvoreným srdcom. Žiadne okázalosti, žiadne klišé... odrazu sme sedeli vedľa seba. Odvážila som sa opýtať na najčerstvejšiu ikonu – vtedy to bola ikona Neboj sa! Nijako som nesiahala do jeho rozhľadu, umeleckých daností a úspechov vo výtvarnom umení, ale on svojím jednoduchým bytím zbúral zábrany, pozval na spoločnú cestu, a tak sme vykročili smerom k lesom nad kláštorom. Nevadilo mu, že sa mu tu pľantá do cesty akási mníška spoza klauzúry, ktorá sa neorientuje vo všetkom, čím je bohaté jeho vnútro... A predsa, cesta hľadania Boha sa stala spojivom, ktoré prepájalo jeho maľovanie a moje „spisovanie“ Slova prítomného v jeho obrazoch. Aj to bol dotyk Božej lásky, keď v rôznych turbulentciách života prišla fotka novej ikony... a ja som si uvedomila, že to je odpoveď Boha na moju situáciu. Často sa tieto obrazy-ikony stali liekom na utrápené srdce, svetlom v pochybnostiach, motorom v únave...

Pre mňa to bolo často záchranné koleso hodené Bohom skrze talent a vnímavé srdce Jaroslava Halma. Mnohí si už všimli, že on svoje obrazy nepodpisoval. Ako autora obrazu-ikony do nášho kláštorného kostola sme ho uprosili, aby predsa len niečo napísal na zadnú stranu obrazu. Ubezpečili sme ho, že z konzoly na stene ho nik skladať nebude, takže zápis bude bezpečne ukrytý.“

Ostalo tam napísané: „Nech je vo všetkom oslávený Boh!“ (porov. 1Pt 4, 11)

Tieto slová boli mottom a zmyslom života človeka – umelca, ktorý žil skryto, jednoducho, nenápadne, ale celým srdcom oddaný svojej misii vpisovať dobro, krásu a pravdu, bohatstvo Božieho slova do farieb obrazov alebo do tvarov z kameňa. Takto naplnil svoj životný sen, ku ktorému sa kedysi verejne priznal. A my dnes v tomto sne nachádzame premieňajúcu Tvár krásy, ktorou je Spasiteľ sveta. Celistvosť ľudského „ja“ sa v ňom premieňa na mystérium duše človeka, ktorý je už naozaj časťou seba samého v umení vyjadreným Kristom.

ThDr. Jozef Brodňanský, PhD., OSB

benediktínsky mních
žije v Kláštore Premenenia Pána v Sampore

• • •

V ateliéri Jaroslava Halma.
Zľava: o. Jozef Brodňanský, OSB,
poetka sr. Lucia Česáková, OSsR
a výtvarník Jaroslav Halmo.

JAROSLAV HALMO: Krv Kristova, akryl na dreve, 41 x 27 cm, 2016

kurátor / MARIÁN KVASNIČKA

Každý rok pri kurátorskej príprave vernisáží a katalógu aktuálneho ročníka výtvarno-literárneho sympózia ORA ET ARS – okrem mnohých osobných stretnutí a pracovných konzultácií s umelcami, čo považujem za najcennejšiu skúsenosť, v ktorej sa neschovávalo len formuluju prvé dojmy a tendencie tekutej tvorby, nakoľko tá stále prebieha a zo dňa na deň mení svoju podobu – zvyknem o veciach premýšľať aj v širšom kontexte toho, čo aktuálne žijem, možno tvorím a možno len spotvorum ja. Zo všetkých tých ruchov a zápasov ostatných týždňov ma veľmi zasiahla výnimočná monografia židovského rabína v Londýne, Jonathana Sacksa, s názvom NIE V MENE BOŽOM. Je to štúdia o stále aktuálnych hrozbách náboženského násillia – najmä v kultúrno-geografickom priestore troch abrahámovských monoteistických náboženstiev (judaizmu, kresťanstva a islamu). Okrem konceptu altruistického zla, ničivého dualizmu skupinového vymedzenia My a Oni, rivality otcov a synov, ale aj synov medzi sebou a ich bratovražednej hry s fatálnymi dôsledkami, ma oslovil zaujímavý koncept tzv. **mimetickej túžby**. Ak je miméza nápodoba, tak túžba potom môže znamenať snahu byť ako niekto iný, alebo rovno byť ním. Byť prvorodeným, byť pozeľnaným, byť úspešnejším, slávnejším, bohatším atď. Sami azda cítite, že takáto vzťahová konštelácia provokuje konflikt. Sacks navrhuje **pomeriavať partikulárne medziľudské aj medzináboženské tenzie univerzálnym presahom k Najvyššiemu**. A práve toto je myšlienková línia, ktorá ma nájostjivo sprevádza celý sympoziálny týždeň.

Vo svetle starozákonných prorockých a historických textov Jeruzalemskej Biblie Sacks hľadá jadro riešenia odvekého sváru skupinových aj vnútorodinných identít. Skutočný dualizmus My a Oni odporúča hľadať v každom jednom srdci každej ľudskej osoby, stvorenej na obraz Boží. To v nás je dobro aj zlo pospolu, lebo si nás večná spravodlivosť a Láska naprojektovala ako slobodné bytosti, ktoré s tým priestorom Božieho obrazu môžu a majú naložiť najlepšie, ako vedia. Samozrejme, ak chcú. Ak sme teda obrazom, znakom, symbolickým vyjadrením radosti Demiurga – Tvorcu, je aj možnosť splácať jeho dar vlastným darom kreativity, teda tvoriteľstva, ontotvorby, nového bytia, ukazujúceho ku kolíske, k **transcendentnej pôrodnici obrazu**. Práve takto sa snažím vnímať aj prítomný tvorivý súbor diel, ktoré vznikli počas uplynulého týždňa na tomto uhrančivom, premodlenom a preputovanom mieste s tajomným dychom pustovníckych dejov a duchovných zápasov siahajúcich do dnešných čias, a ani nimi nekončiac.

Každý rok v tomto čase zvyknem opakovať, že naše sympóziu nemá nijaké apodiktické, vopred dané zadanie na spôsob ideologického (náboženského) imperatívu, je však pravidelným javom, že sa duch miesta, histórie a charakter krajiny morfológie tohto kraja s lesmi, žirnými poliami a tokom rieky, s kláštoriskom ako priestorom modlitby, askézy, cnosti i zápasu s démonmi, s tichom jaskyne, v ktorej počujeme vlastné kroky a z ktorej vychádzame k prameňom svetla, s diecéznou svätynou, ktorá pozýva pokľaknúť pred majestátom, skrátka, že sa toto všetko akosi zanáša do stvoriteľskej mimézy našich umelcov. To je práve tá mimetická túžba v dobrom, pripodobňovať to lepšie v nás na obraz, ktorého obrazom sme. A v tomto finálnom rezultáte ani nie je dôležité, či vás naskrze pohltí Maurova legenda o osude benediktínskych eremitov zo Skalky, širšie sakrum prostredia a obraznosti, obrazotvorné dimenzie písma a znakov, alebo len voľný myšlienkový roj, ktorý sa ťažko stelesňuje výtvarnými prostriedkami, o slove ani nehovoriac. Všetky tieto ikonografické polohy a podoby totiž nájdete v práve prebiehajúcim ročníku sympoziálnej zatvy. Každý doniesol svoj klas, každý je vzácny a potrebný a ja som posledný, ktorý by v tomto kontexte dokázal a chcel robiť nejaké kvalitatívne poradie. Elementárna úcta k úrode to jednoducho nedovolí! Náznak odbornej hierarchie zrejme neublíži nikomu a nám, divákovi, azda môže trochu pomôcť v orientácii. Z tohto hľadiska by som si dovoľil glosovať jednotlivých autorov tohto ročníka podľa troch výrazových rovín, aj keď ich pracovné vymedzenie je naozaj len mojou výkladovou pomôckou.

Prvú skupinu vnímam ako **priestor čistej maľby**, kde dominuje plocha, farba, tvar, kompozícia a prednes (Jan Pospíšil, Danuše Markovová, Witold Jacyków). V druhej skupine toto všetko nájdeme tiež, len sa oveľa viac začína presadzovať **narácia a linearita kresby** (Ján Hubinský, Daniela Krajčová, Garik Sargsian). Tretiu skupinu vymedzuje **nárast výtvarnej energie odvodená z písomných znakov** v podobe alfabetských abstrakcií (Pavol Rusko), kaligrafických akcentov básnického textu alebo krajinárskej symboliky (Pavel Choma) a typografického figuralizmu a miestopisu (Jozef Vydrnák).

Skôr však ako pristúpime k interpretácii sympoziálnych diel a osobností, ktoré v uplynulom týždni na Skalke pri Trenčíne tvorili, chceme ešte uviesť meno **Jaroslav HALMO**, ktorého považujeme za „vzkrieseného“ účastníka sympózia in memoriam (túto tradíciu večných účastníkov sme založili už dávnejšie pri moravskej duchovno-sureálnej maliarke Jindřiške Znojemskej). Jaroslav Halmo bol plodným tvorcom sugestívnych sakrálnych diel v maľbe a skulptúre. Vo svojej predčasne uzatvorenej tvorbe vychádzal z inšpirácií ikonopisu východného typu, najmä vo farebnej traktácii, ale v tvarosloví si našiel vlastný figurálny alebo symbolický typus, naskrze opretý o hlbavú modlitbu a meditáciu na základe silných starozákonných a evanjeliových námetov.

Všade tam našiel pastelovo mäkký, mystický rozmer svojej vízie, nie nepodobný duchovnému poetizmu. Mnohé jeho diela vznikali v rádiíi Kláštora Premenenia Pána v Sampoře na okraji Sliača, kde dnes veľmi aktívne pôsobí starodávna charismatická rehoľa benediktínskych mníchov. Sme radi, že táto transcendentná konektivita našla teraz svoje miesto aj v pôvodne benediktínskom priestore Skalky pri Trenčíne. (Zaujímavosť o tvorbu J. Halma odkazujeme na úvodný text pátra Jozefa Brodňanského.)

Z moravských luhov k nám po úspešnej misii svojich kolegov-pedagógov Strednej umelecko-priemyselnej školy v Uherskom Hradišti, ktorú dlhé roky úspešne viedol, zavítal tvorivo výbušný, aj keď ľudsky nenáhlivý **Jan POSPÍŠIL**. Jeho maľby vznikajú spontánne a v imaginácii temer explozívne, čo sa prejavuje gestickým spôsobom akčnej maľby. Aj pri vysokej miere abstrakcie si dokážeme všímať súhrnu geometrických aj lyrických či expresívne pulzujúcich akcentov, ktoré obsadzujú veľkú plochu obrazov bez potreby ju celkom exploatovať. Strach z prázdna nehrozí ani náhodou, rovnako ani prázdna plnosť. Ikonografie na hranici viditeľnej nepredmetnosti sa raz dotýkajú priestorov nezabúdania na vzácne deje najstaršieho pútnického miesta v našich končinách, inokedy smerujú od hmotnosti k vertikálnemu smädu. Ani ťažké bloky osudu nemôžu zabrániť ľudskému duchu vyletieť z obloka do večnosti. Dokonca ani beží v krajine nepredbehnú vlastný tieň. Farba neilustruje, ale v tepelnej tonalite vytvára obrazové napätie, chumáče kresby poleťujú vesmírnym priestorom ako zádrapčivé padáčky púpav.

Maliarska tvorba moravskej umelkyne a pedagogičky **Danuše MARKOVOVEJ** má výrazne reflexívny, lyricko-poetický a vizuálne éterický charakter. Dokladajú to aj obrazy, ktoré sa urodili počas tohto týždňa v bezprostrednom kontakte s jej obľúbenou prírodou. Ak by ste hľadali realistické dogmy, ste celkom určite na nesprávnej adrese. Vždy ju – povedané jej vlastnými slovami – zaujímal kontrast priestorovej geometrie a organickej matérie. Na jednom z obrazov dokážeme v bohatých vertikálnych a horizontálnych šrafúrach hrubej štetcovej stopy v monochromatickom vyznení začuť tiché oratórium o považskej krajine s chrbtami neďalekého Vršatca, dokonca aj vycítiť ponornú prítomnosť organových píšťal vo vodných reflexoch. No viac ako celok zaznievajú kompozičné posuny zaujímavých fragmentov, vrátane malej krajinky vo veľkej skladačke prírodnej krajiny. Podobne prekvapivo (avšak nádejne vo svetelnom prívite) zapôsobí obraz v obraze, teda druhotná ilúzia v prvotnej fikcii obrazu. Krajinárske dianie na hranici šelestu a posvätného, až scénického ticha, nevdojak v nás vyvolávajú asociáciu k svetelne pul-

PhDr. Marián KVASNIČKA, historik a znalec umenia; kurátor sympózia ORA ET ARS – SKALKA

zujúcej prírodnej maľbe Josefa Šímu alebo k duchovnej rádiíi obrazov Jaroslava Šerých.

Ako vedúci Katedry Interdisciplinárnej umeleckej tvorby v Inštitúte umenia Vysokej umeleckej školy v sliezskom Cieszyne pôsobí profesor **Witold JACYKÓW**. Akademicky študovaný maliar a potom absolvent odborov filmovej, televíznej a divadelnej tvorby, ako aj umeleckej fotografie v Lodži, sa väčšinou venuje umeleckej fotografii, lebo je – v duchu Apollinaireovej definície zo začiatku 20. storočia – presvedčený, že maľovať sa dá čímkoľvek. Nielen digitálnou, ale predovšetkým analógovou fotografiou s využitím starých textúr a chemických postupov, nakoľko tie viac konvenujú potrebnej predstavivosti a možnostiam takzvankej piktorálnej fotografie, teda takej, ktorá má komplexné obrazové ambície, nielen byť podenkovou žurnalistickou či pamätníkovou momentkou. Witold Jacyków aj na Skalke veľa fotografoval, ale keďže tu nemá svoj alchymistický fotokabinet, pre potreby sympózia sa vrátil ku svojej prvej múze. O čom a ako vzniká jeho tvorba, ma presvedčil jeden detail. Keď sme sa rozprávali pod oknami pútnického domu, upozornil ma na hlavičku kvetu vlčieho maku, ktorá znenazdajky vykukala ponad zábradlie v inak inertnom prostredí lesa. Nevdojak sa mi vybavila Chestertonova myšlienka z knihy Ohromné maličkosti, že nijaká vec na svete nie je bezvýznamná a každá môže iniciovať tvorivý proces. Sám napísal eseje o veciach, ktoré ponachádzal vo vreckách nohavíc a flanelového saka. Tam, kde my pre dlhý zvyk už nevidíme skoro nič, Witold nachádza poéziu obrazu: okná a bránu kláštora, kamenné segmenty jaskynnej veduty, odtlačok maľby v zrode, nokturno s mesiacom a slnkom v kine Skalka, šíp vlaku, ktorý ticho prerezáva krajinu ako zips. Witold Jacyków nám aj takto čistí zvykom zaslepené oči.

Daniela KRAJČOVÁ, výtvarný mnohoživelník zo Žiliny, otvára skupinu nielen imaginatívnych malieb, ale najmä obrazov s narastajúcou lineárnou dynamikou, hoci ani kolorit – tu v purpurovo-fialových, ružových, modrých a okrových spektrách – nie je iba nevyhnutným appendixom celostného výtvarného zámeru. Akokoľvek však túto farebnú tonalitu považujeme za interné obrazové prostredie, za akési nasvietenie fantazijného deja, nezostáva nám iné, než podrobne čítať v arabeskách línií a skrumážach kresbových labyrintov, aby sme sa dopátrali k nejakému (vždy, samozrejme, svojmu) významu. Isté je jedno: narácia obraznosti sa u Danky Krajčovej deje prostredníctvom figurálnych motívov, nech už majú humánnu, dominantne ženskú alebo animálnu (vtáčiu, vodnú, stepnú, predátorskú) povahu. Ich prirodzené prostredie tvorí divoká bujará vegetácia prírodného sveta, s ktorým sú zrastené. Rytmus lineárnej excentricity je niekedy kompozične kontrastovaný tmavšou bordúrou alebo meandrami kontúr. Dominantnou je polofígura s posvätnou aureolou a anjelským krídlom, ktorá sa v tom chaose okolitého sveta, vzťahov, animozít, intolerancie, pudov a vášní snaží pevne stáť a zachovať si svoju dôstojnosť. Keď som sa Daniely pýtal na zmysel všetkých tých až graficky kumulovaných detailov, jej odpoveď bola asketická: pozri sa, čo všetko sa deje a čo žijeme!? Napriek všeobecnosti tejto sebadefinície je viac ako isté, že nič pevné nejestvuje bez chvenia. Nech už sú ním naše vnútorné a často aj proti-

rečivé pocity alebo celkom obyčajný vánok zo Skalky. Lebo v tom nebadanom vanutí môže klíčiť Duch.

Pantograf je v doprave zberač prúdu, v polygrafii typ frézovačky, v televíznom štúdiu systém vertikálneho polohovania závesných reflektorov. **Ján HUBINSKÝ** na nádvorí diecéznej svätyne rozložil prazvláštnu drevenú konštrukciu, ktorá pôsobí ako mechanická pomôcka (v podobe rovno-bežníka z klbovo spojených tyčí) na prekresľovanie kresieb, máp alebo situačných plánov v rôznej mierke zmenšenia alebo zväčšenia. Ready made, teda použitie hotových vecí za účelom umeleckej reinterpretácie (spomeňme si len na Duchampov pisoár) nie je úplne novum, no keramikár, sochár, maliar, kresliar, básnik a úsmevný estét šrotu Ján Hubinský dal k svojmu pantografu veľavravný prípis: Prvá strana knihy Genezis! A to už je čo povedať, ak si domyslíme, že z malej častice stvoriteľského projektu evolúciu zeme, ducha a človeka vznikla obdivuhodná zväčšenina, známa ako vesmír a jeho antropická Zem, naša planéta. Hubinský je skrátka výmyselník a ustavične kafe Najvyššiemu do remesla a snenia. Nie inak je tomu aj v jeho obrazoch s dôvtipnou konštrukciou kresby na popolavom šepse, kde kolorit v centrálnom bielom substráte udávajú len tóny plátkového zlata, metalu a modrej. Nech už ide o biblickú tému troch mudrcov alebo výraz hieraticky usmiateho svätca, všade cítime autorov nevšedný tvorivý entuziazmus. Ilustratívna línia ide naisto, na prvú a sebavedomým švihom.

U arménskeho umelca **Garika SARGSIANA** je dynamika lineárnej energie kresby tvárnou plochou posilnená

vysoko vrstveným maliarskym podkladom, ktorý obrazu dáva až plastickú plnosť. Výsledný vizuálny dojem dotvárajú povrchové žiariace lazúry. Autorov štýl mi pripomína drsnosť arménskych kamenných krížov, nazývaných hačkary, no zároveň aj minucióznu písmokresbu zo skriptórií Mesropa Maštica, otca arménskej abecedy. V kolorite Garik nezaprie ducha smaltovo žiariacich keramik jerevanského tvorca Ahaika Bdeiana. Ako na všetkých tvorivých cestách, aj na Skalke Garika Sargsiana sprevádza jeho srdcu blízka kniha patarakov, žalmov sv. Grigorija Narekaciho, napísaná v krásnom písme grabar. Autor je na túto ranokresťanskú národnú pamiatku hrdý, lebo zrkadlí jeho dušu, ducha, srdce aj myseľ. Aj vďaka tomu dokáže byť vnímavý na etiky starých kultúr, náboženských tradícií a disciplín dobrého života. Pri jeho v meditácii sústredenom mníchovi sa mi nevdojak vybavuje odkaz indického jezuitu Anthony de Mella, ktorý spojil svoju kresťanskú teológiu s budhistickým étosom Sidhártu a technikami nelipnutia a bdlosti ako obranou pred plytkými ponukami konzumného sveta ako ilúziami šťastia. Obraz bieleho anjela môže mať pôvod v starobyľom sne, pod ochranou ktorého nás nepremôžu deštruktívne sily temnoty. Pre tieto témy našiel Garik Sargsian svoj neopakovateľný, hlbinný a aj národným martýriom poznačený výraz.

Napokon sa dostávame k tretej trojici sympoziálnych tvorcov, u ktorých je prístup k obrazovej materii založený na podnetoch polygrafie, grafického dizajnu, na vzťahoch priestoru, plochy, línie, výtvarnej skratky, písomného vzorca, v ktorom zhliadli nezvyčajnú symbolickú hodnotu znakov za znakmi.

Z akademického prostredia Katolíckej univerzity v Žilinsku opakovane prichádza **Pavol RUSKO**. Jeho obrazové projekty majú to, čo by sa asi najpríhodnejšie dalo nazvať racionálnou emocionalitou alebo naopak. Využíva prostriedky inžiniersky konštruovanej abstrakcie geometrického typu, ale v myšlienke a jemných valérových posunoch farebného spektra im vdychuje mäkkú tonalitu. Ťažké vidí ľahko. A – samozrejme – hľadá pohyb myšlienky, jej gradáciu a konotácie so životom človeka. Ako inak by sme mali čítať jeho monolitný obrazový diptych Alfa a Omega? Ako iste viete, ide o prvé a posledné písmená klasickej jónskej abecedy starých Grékov. V tomto zmysle môžu znamenať počiatok a koniec, prvý a posledný, prípadne aj celok nejakého deja. Tieto písmená sa používajú ako kresťanský symbol Boha, respektíve Ježiša Krista napríklad v jeho monograme alebo na veľkonočnej svieci. V tomto význame výrazy alfa a omega používa napríklad Jánovo Zjavenie (Apokalypsa). V celkom inom – vedeckom a evolučne kreatívnom – kontexte vníma písomné znaky gréckej abecedy francúzsky paleontológ, jezuita Pierre Teilhard de Chardin, sledujúci vývoj ľudstva smerom ku kristogenéze rozširovaním sféry poznania – noosféry, napriek občasným slepým uličkám entropie. Pavol Rusko tieto významové posuny – od prvotného stvoriteľského vnuknutia cez pút za svetlom až po sklon biodrómu smerom k pôvodnému prachu – dosahuje neiluzívnymi výtvarnými prostriedkami a symbolickými hodnotami farieb samotných. Napriek zjavnej neiluzívnosti však obrazom nechýba plastický priestorový efekt fiktívnej

hlbky, konštrukcie sveta za svetmi, svetla za svetlami, mediácie a putovania, ktoré je cieľom nesmrteľnej túžby v nás. Hommage pre Gaudiho v ďalšom variante Alfý a Omegy zo Sagrady Famílie len ukazuje vizuálnu rozbušku, akou môže byť pre citlivé oko umelca zdanlivo obyčajné písmo.

Mimoriadne skúsenosti s písmom, plochou, tvarom, konšteláciami a vzťahmi výtvarných komponentov aj v utilitárnom priestore knižnej polygrafie, organizácie výstavného priestoru, plagátovej tvorby má za sebou žilinský umelec a akademický pedagóg **Pavel CHOMA**. Už pri prvom krátkom rozhovore s ním som kdesi pod slovami začul ohromné vzrušenie nad sakrálnou povahou tohto magického miesta, ktoré nielen jeho vytrhlo z hektického kolobehu všedných dní. Kedysi dávnejšie (autor spomína, že počas cesty diaľnicou v čase, kedy listie odchádza na odpočinok) si z auta opakovane všimol zaujímavý kus kraja s lesmi v katastri Skalky pri Trenčíne, ktorého významovú pointu tvorí kláštorň priestor, viditeľný aj z diaľky. Tento prírodný geologický celok predstavuje krajina bývalého staroslovanského hradiska, nazývaného Chocheľ – dokonca aj s legendou pohanských vampirických praktík. No citlivé oko Pavla Chomu uvidelo v tej morfológii mäkkých lesných tvarov čosi iné – oddychujúceho baránka, v lone ktorého tiško spí dnešná Veľká Skalka.. Baránok má v Biblii niekoľko dôležitých symbolických významov. Predovšetkým je to symbol obete, nevinnosti a zástupnej obety. V Starom zákone bol baránok často uvádzaný ako obeť Bohu, napríklad pri Pasche (Exodus 12) alebo pri obetovaní Izáka (Genesis 22). V Novom zákone je Ježiš Kristus nazývaný „Boží Baránok“, ktorý sníma hriechy sveta (Ján 1:29). Ak som pri Witoldovi Jacykóvovi uvádzal jeho dar pre videnie zdanlivo neviditeľných vecí, rovnako to platí aj pri Pavlovi Chomovi – schopnosť zhliadnuť tvar a tvárnenie, kde tuctový pohľad bez senzibility vidí iba vegetatívnu hlušinu. Nie inak, podobne, ale trochu v inom sa autorova výtvarná citlivosť prejavuje aj vo zvláštnych typografiách pre detského čitateľa nádherných modlitbičiek zvečneného Milana Rúfusa. Čo ako silné texty pre detskú percepciu predsa len môžu predstavovať istú interpretačnú ťažkosť – a tak autor vyhmatava kľúčové slová z básnického pradiava a tie potom vizualizuje aj detsky zrozumiteľným výtvarným znakom (rybička, okuliare pre básnikove oči, kruh ako symbol harmónie a zmyslu).

Zrejme to mnohí poznáte, ale nedá mi nezopakovať to: kaligram alebo ideogram je svojím spôsobom báseň, ktorej písmená alebo celé slová a verše sú usporiadané typograficky do obrazca, vyjadrujúceho tému samotnej básne. Nadväzuje na tradíciu stredovekej carminy figuraty. Kaligram tak prepája text s výtvarnými prostriedkami, má teda synkretickú umeleckú povahu. Túto obrazovú mohutnosť písma znovu objavil kubofuturizmus a jeho básnický posol Guillaume Apollinaire, v českom prostredí predovšetkým

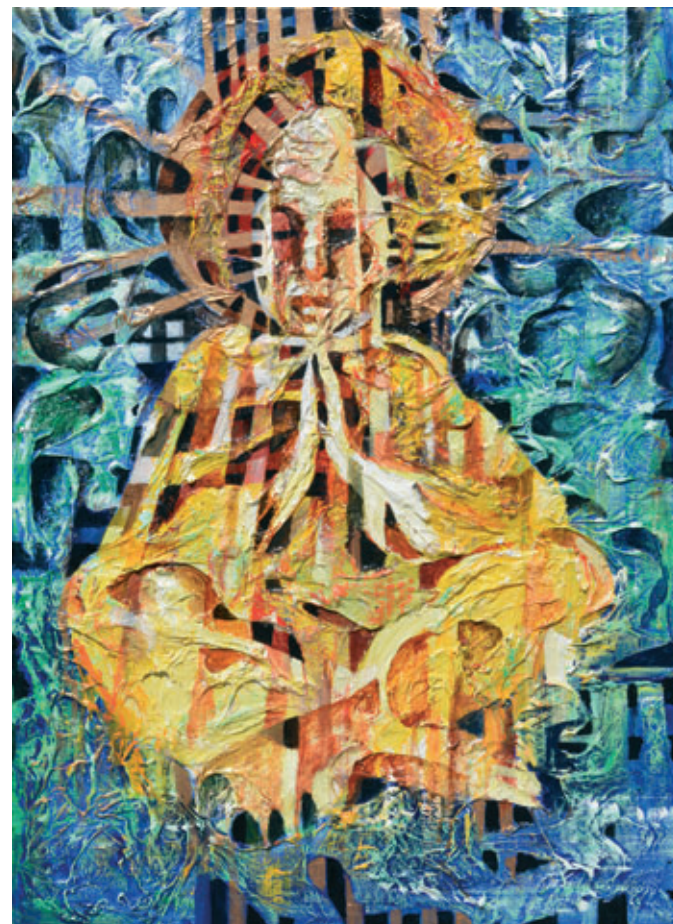
Jaroslav Seifert a Vítěslav Nezval. V slovenskej literatúre nájdeme obdobné snahy u Laca Novomeského, Rudolfa Fabryho, Jána Kostru, Pavla Bunčáka alebo z mladších u Štefana Moravčíka. **Jozef VYDRNÁK** však písmo a jeho polygrafické, tvarové aj lineárne bohatstvo využíva ešte inak – písmom síce nekreslí, ale používa ho ako významný stavebný princíp najmä figurálnej kompozície na spôsob atypického mentálneho portrétu. Je to zrejme aj z jeho výtvarne čistých variantov pustovníckej dvojice sv. Andreja-Svorada a sv. Beňadika aj s alternatívnymi textovými možnosťami benediktínskej maximy ora et labora. Rozviate „esko“ vo veľkom plátne Skalka má okrem literárneho miestopisu aj funkciu cesty spájajúcej oba sakrálny priestory nášho pútnického klenotu. V tomto plátne sa dá vybadať aj ďalší dôležitý rys Vydrnákovho obrazového premýšľania, ktoré ja trochu korpulentne nazývam integrálnym vnemovým kontextom. Pri malbe býva pravidlom, že autor ide predovšetkým za jedným dominantným vnemom. U Jozefa však objavujeme kontextové vnímanie, ktoré je vizualizované – na veľkom plátne, ak si dáte tú námahu, nájdete celú naráciu Maurovej legendy, vrátane tých pôstnych orechov na 40 dní, reťaze Andrejovej askézy, úkladnej vraždy Beňadika, vtáka nad pohrebňým miestom v rieke Váh. Hagiografické, teda svätopisecké prvky legendového rozprávania tak získavajú nezvyčajnú obrazovú prezentáciu. Taje a čary kresby objavíte aj v sérii dnes už temer klasických madoniek, v ktorých sa ostrá línia v symbolickej skratke iba voľne dotýka farebnej emancipácie bez popisného ilustratívneho zámeru.

Na záver by som sa chcel vrátiť k prapočiatku. Hovorili sme o sile mimetickej túžby, teda o snahe podobať sa inému, byť iným, lebo veď byť autenticky len sebou samým môže byť občas tiesnivá. Myslím, že aj predstavený súbor artefaktov a osobností tohto výnimočného týždňa iba potvrdzuje, že našim najlepším využitím potenciálu slobody, ktorú sme podedili na obraz Boží, je poctivosť v hľadaní obrazu nášho darcu. Aby sme vedeli, čím a kým to vlastne sme a aký to má všetko zmysel. Svätý Augustín vo svojich Vyznaniach hovorí: „Neskoro som Ťa miloval. Krása taká stará, a predsa nová, neskoro som Ťa miloval! Ty si bol vo vnútri, a ja vonku a tam som Ťa hľadal.“ Môj obľúbený autor, molekulárny biológ a bioetik, rímskokatolícky kňaz Marek Orko Vácha v tomto smere dodáva: „Od chvíle, keď sme začali tancovať okolo ohňov, už to v nás bolo. Bolo to v tých, čo pomaľovali Altamiru a jaskyne Chauvet a Trois-Frères. Bolo to v nás dávno pred tým, než sme vznikli ako druh, dávno pred tým, ako kdesi v nás začala vznikať prvá nejasná myšlienka.“

PhDr. Marián Kvasnička

kurátor sympózia ORA ET ARS – SKALKA

kurátor MARIÁN KVASNIČKA

RUDOLF DOBIÁŠ

Maliari v mojom živote

Po prepustení z väzenia som narukoval na dvojročnú základnú vojenskú službu v Přelouči, zaradený ako vojak „silničár – stavebník“. Koncom novembra 1962 sme boli služobne v Prahe, mali sme vykladať vagóny. Čakali sme desať dní, aj tak neprišli. S mojím bývalým spoluväzňom Vrátom Vaňouskom sme čakanie využili na návštevu jeho pražského priateľa Andreja Belocvetova, maliara, ruského emigranta z tridsiatych rokov. Dovtedy som sa o výtvarné umenie nezaujímal, ale vtedy akoby sa vo mne odostrelo dovtedy zastreté okno a uvidel som nový svet: svet farieb, tajomných odkazov a hádaniek. Jeho obrazy mi otvorili oči, srdce aj myseľ. Práve tam som nespomalo vošiel do predsiene maliarskeho kumštu. Pamätám si, aký jasný a radostný pocit som vtedy zažíval. Konečne som objavil živel, ktorý vyplní môj dovtedy fádny a šedivý život krásou a vzrušením a že moje dovtedajšie živorenie bolo len náhradným, dočasným riešením. Vtedy som poznal, že život aj napriek všetkým vtedajším obmedzeniam, ktoré vymysleli obmedzenci, predsa len človeku ponúka zázračné, tajomné a uzdravujúce zákutia.

Autor s akad. mal. Jánom Šandorom (70. roky 20. storočia).
Zdroj: archív Miroslava Dobiáša.

Maliarstvo ma oslovilo v čase, keď som to najviac potreboval. Stalo sa mojou radosťou v neradostnom čase, mostom, po ktorom sa dalo prejsť k brehom, ktoré akoby boli v autonómnom postavení oproti druhému brehu. Ateliéry maliarov boli azylovými domami pre vnútorných amantov, k akým som patrila i ja. V ateliéri Rudolfa Moška som vtedy mohol uvidieť zopár jeho – azda neprežením, ak poviem – kultových obrazov, kompozícií, ktorých monumentálne poňatie ma vrátilo do dejín môjho detstva, do dôverného kontaktu s domovom, lebo v nich bola zakódovaná krajina, ľudia a príroda – všetko, čo maliara a s ním, pochopiteľne, aj mňa nadosmrťi poznačilo svojou definitívou, platiacou

nielen na zemi, ale azda aj vo vesmíre. Vtedy niekedy som sa i ja nanovo učil vidieť, a hoci to znie paradoxne, aj čítať a počúvať obrazy. Počúval som akordy, aké na obraze vyvolávali úder šteta, príbehy, ktoré dotvárali ich vnútornú dynamiku, vnímal som rytmickú skladbu farebných plôch.

Postupne som navštevoval ďalšie ateliéry, učil som sa rozumieť rôznym spôsobom tvorby, či už to boli plátna, grafiky alebo plastiky. Učil som sa komunikovať s ich autormi. Odvtedy som neobišiel nijakú galériu v meste, do ktorého som prišiel.

Po nežičlivých päťdesiatych rokoch som v Trenčíne našiel priateľov a kamarátov, objavil smer svojej cesty životom aj zmysel svojho života. Bola tu pozoruhodná partia, ktorá sa nebála pustiť ma do svojich ateliérov: maliari Ján Šandora z Trenčianskej Teplej, neskôr Rudo Moško z Dobrej a jeho bratranec Laco Moško z Nemšovej a napokon aj veľikán slovenského maliarstva Miloš Bazovský.

Neskôr som sa zoznámil s maliarom Ladislavom Zdvíhalom a nezabudnuteľným lekárnikom magistrom Jánom Halašom. Vďaka nim som spoznal ďalších výtvarníkov – Mariána Sučanského, Pepa Jelínka, Jula Rempera, v Novom Meste nad Váhom maliara Jána Mikušku a sochára Milana Struhárika. Dovtedy som poznal len Ľuda Bránskeho, môjho profesora kreslenia, a Irenu Slavinskú, takisto učiteľku kreslenia na trenčianskom štátnom gymnáziu. Po vojne sme stretávali v Trenčíne aj piaristu Jána Rybára, ale po nástupe komunistickej vlády musel zo školstva odísť, až po roku 1968 sa znova objavil na verejnosti s výstavou svojich obrazov v Bratislave.

Pri nich som pochopil, akým spôsobom maliar obnažuje svoju dušu, ako píše príbeh svojho života, v akých akordoch vydychuje svoju pieseň, aby sme ju počuli. A keby sme sa lepšie prizreli, uvideli by sme aj hlbokú stopu, akú jeho nohy zanechali v blate svojej doby, keď vyšiel zo svojho prítmnia, aby uvidel svetlo a počul výdych vrchov, opúšťajúcich prízemnosť a oslavujúcich majestáty života a majestáty ich údely dvíhať aj človeka z područia zeme.

Umenie a tvorba vôbec je možno iba spôsob hľadania cesty. Nie v zmysle spiatočnictva a kapitulácie, ale v zmysle objavovania. Ak naozaj platí, že všetko podstatné pre náš život sa udialo v detstve, tak umenie je hľadaním strateného raja. A je úžasné, napriek monotónnemu opakovaniu sa jednej témy či tém, že ho hľadáme v sebe, aby sme svojou prácou a dielom, ktoré odkazujeme do pozornosti diváka, čitateľa či poslucháča, potvrdili svoju účasť na budovaní ľudského domova na zemi.

Dodnes som trenčianskym maliarom vďačný za odvalu, s akou ma prijali medzi seba. Za ich účasť na budovaní môjho domova v Trenčíne. Bohužiaľ, mnohí z nich už môžu počuť len moju modlitbu nad ich hrobom.

Ďakujem vám, priatelia.

DANIELA KRAJČOVÁ: *Stíšenie*, akryl na plátne, 90 x 70 cm, 2025

WITOLD JACYKÓW: Lokálna krajina
akryl na plátne, 50 x 70 cm, 2025

Pieseň

Šuštia lipy zľahka, zvesela,
vyludzujú samé nežné tóny,
akoby v nich bola nedela,
akoby v nich vyzváňali zvony.
Iba jedna žlna nesmelá
bokom sedí, smúti na jabloni.

Zrazu sa mi chce vyjsť na jabloň,
prisadnúť a prikmotriť sa k žlne.
Veselo, hoc tesno bolo by tam dvom,
keby žlna túlila sa ku mne
v jabloňovom hniezde jarabom.
A to hniezdo bolo by nás plné.

Ani vietor by doň nevošiel,
pod jabloňou strapatil by kľičky,
ovoniaval bez a skorocel,
pokrikoval z kríčka na hrdličky
a lipy by vysýpali peľ
žlne a mne rovno do pesničky.

Slovo

Ešte je slovo. Bezmocné
a detsky ostýchavé.
Narodilo sa v prvom sne,
svetielko v detskej hlave.

Ešte je ťažké. Z olova,
však do zamatu liate.
Vždy musí začať odznova
a čakať na odkliatie.

Poznáš ho. Vieš ho doslova,
je to tvoj pokrm ranný,
oslovia ťa ním poslovia
čo prídu na svitaní.

Príde aj báseň. Nesmelá,
len povzbudená spánkom.
Zazrel si ju, keď letela
nad poľom so škovránkom.

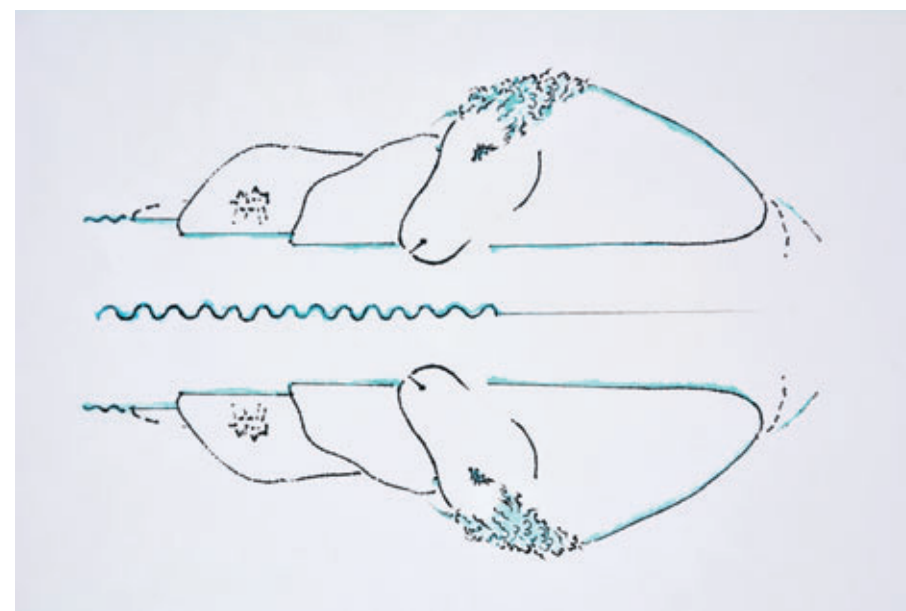
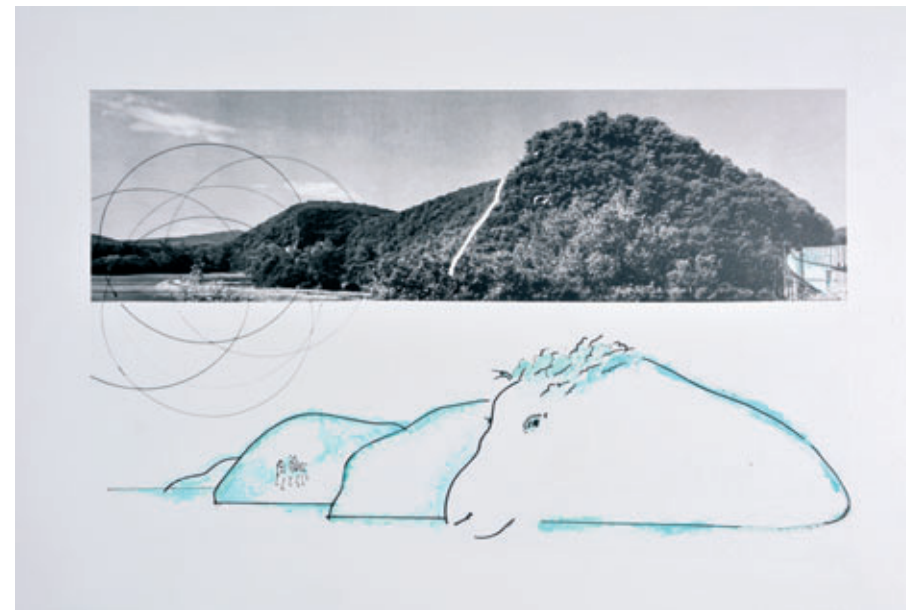
Ešte je slovo. Slovíčko.
To odlievané v zlate.
Vždycky ho bude máličko.
Len na pousmiate.

Veľký je človek

Taký je život: Ako keď sa sníva.
V tom sne si človek hniezdo uvije
a v ňom ho chráni ruka starostlivá
pokým je malý, dokiaľ slabý je.

Taký je človek: V Božej ruke býva,
odevom sú mu poľné ľalie.
V prastarej studni zurčí voda živá,
on sa z nej, smädný, vždy rád napije.

Taký je život: Vždy pred nami skrýva
to, čo len Božie oko odkryje.
Len Božia miera býva spravodlivá,
aj najmenší z nás často veľký je.
Veľký je človek. Je však, čo ho prečnie:
to Božie v ňom, čím pretrvá večne.

PAVEL CHOMA:
Chomov Chochel (triptych)
kombinácia technik, 3 x (42 x 59,4 cm), 2025

GABRIELA GRZNÁROVÁ

Čo bolo...

(pútnickému miestu Skalka)

Na počiatku boli
vraj akési slová
a ten, kto ich vyryl
nechtom do skaly.
S vetrom si ich znova,
znova opakoval,
na pierka ich kreslil
vtákom túlavým.

O tých slovách dávno
rozprávali zore,
oblak si ich dažďom
písal po zemi.
Na tie slová dlho
spomínalo more.
Vracali ich naspäť
hlasné ozveny.

Ak sa dozviem aspoň
jedno také slovo,
budem ako more,
piesok, ozvena...
S vetrom mi ich šepkaj,
alebo len zazvoň,
nech tu nezostanú
samé, bez mena.

Z tvojich záhrad

vonía dym
a materina dúška
a z vyšších vrstiev vzduchu
večne cítiť leto.

Obúva ti prach
na bosé nohy,
sem tam šepká –
nič sa nezmenilo,
iba nie je ten,
ktorý by zvonil
po dedine hlasné
Anjel Pána...

Večer smútku
nižšie visia nohy,
tma si skrýva šaty
do orechov
a zo záhrad
jemne počuť
leto.

Otcovi

11. 3. 1920

Marec má krídla hnedé ako zem.
Možno vieš, čo ti (možno) nepoviem,
čo zvoní v dychu zabudnutých nákov...

V tichých snoch voláš prvých jarných vtákov
po mene, ako ten, ktorý ich stvoril.

A časy letia ponad pusté dvory
a tratia pierka hnedé ako zem.

Dávno vieš, že ti o tom dopoviem...

Trojkráľová

Dni sa nám krútia, zima uteká,
no svetu chýba biela inovať
a všetci idú k tebe zďaleka.
Lámu si hlavy, aké dary dať.

Zďaleka idú a ich dlhá trať
mala chuť potu, radosti aj blenu.
Tak povedz, Bože, povedz, čo ti dať,
keď takmer všetko nemá žiadnu cenu.

Zo spomienok

Leto ako malý chlapec v kúte.
Leto ako niečo zlé a kruté.

Leto ako sny, ktoré sa zmenia.
Leto – ani náznak prekvapenia.

Leto ako všetko, čo sa stane.
Leto, piesok, krv a smutné dlane.
Leto márne, vlani, včera, o rok,
leto – torzá slov a suchých kôrok.

Leto, kde je on a jeho neha?
(má ich jeseň a tá si ich nechá)

Leto, povedz, čo len s tebou bude...
(aspoň netrať obrázky z púte)

Na margo...

A možno sa to jedného dňa stane,
že tráva sa viac k nohám nezloží

JAN POSPÍŠIL: *História Skalky*, akryl na plátne, 90 x 70 cm, 2025

A ostanú tu iba holé stráne,
nezakvitne viac neha na hloží.

A možno sa to veru raz aj stane,
že na poli sa nenarodí nič
a ostanú nám iba prázdne dlane,
bieda a hlad a nad hlavami bič.

Zo všetkých riek raz zutekajú vlny,
kamienky z brehov, šepot z hodiniek
a svet už nikdy viac nebude plný
tajomných hlasov, hudba pominie...

A možno sa to jedného dňa stane,
že budeme mať oči zastreté
a bude treba často zopnúť dlane
za krásu všedných vecí na svete.

Indiánske leto

Možno raz nájdem, čo si stratil –
to, čo už dávno mlčky zvoním.
Vraciam sa s letom z krátkych tratí,
kočujem v hrivách divých koní.

Kým prehovorím rečou kmeňa,
čo v tvojom srdci oheň zažne,
dávaš mi indiánske mená:
Som Tã, čo seba berie vážne.

Potme

Bála som sa v plnom dome osamieť
a tak som si vymyslela teba.
Celý večer sa ťa učím naspamäť,
aj ti zhasnem, aby si sa nebál.

Ticho ako v zabudnutom kostole.
Nad Podhradím zostal mesiac po škole.

Zhora kričia – treba vrátiť krídla!
Schováť si ťa.
Ledva som to stihla...

(do)jemne

Zmietáš sa vo mne ako prudký
búrkový vietor. Na púti
pováľal všetky cudzie smútky.
Náhrdelníky labutí

priškrtia riekú.
Z jemnej hrude

vypúšťa rybie sforzato.
Nepýtaj sa ma, kto jej bude
závoje hádzať na blato.

Noc kradne očka z prsteňov,
zažína lampy s jeseňou,
na púti starne detské kolo...

Do prázdnych ulíc kráča dážď
a ty sa vo mne premieňaš
na všetko,
čo už dávno bolo.

Z iného sveta

Chce sa mi zmiznúť... Ale kam?
Vziať si len radosť, drobnú ako hrášok
a smútok nechať Elektrám.
Máš pre mňa miesto v krají vĺ a vážok?

Momentka so Salome

Ráno pije horkú čiernu kávu,
zvyšky spánku do nás zatĺka.
Vonku vedú jeseň na popravu.
Padla prvá hlava jablka.

Opieraš sa o mňa ako o kmeň
stromu, čo má vetvy prinízke.
Presne ako vlani, len si spomeň
na to dievča s hlavou na miske.

Zimná pieseň piesní

Okolo len my a mokré steny
neba, ktoré vytierajú vrany.
Svet je ako vrby dokrútený,
ako vodný opar – zadýchaný.

Pobozkám ťa, keď sa trochu zmenší
obraz vody v tvojom ľavom oku.
Hanbíme sa za nahotu jelší,
za studené dlane pri potoku.

Do hladných dní januára prší.
Kdesi v nás sa spodné prúdy pohli.
Zdá sa, že aj stromy majú uši,
že počujú, čo mi šepkáš do hmly.

Okolo len my a mokré nebo.
Obraz vody v mojom pravom oku.
Nasľubuj mi svet, čo ešte nebol.
Odhaľ sa mi celý pri potoku.

WITOLD JACYKÓW: Odtlačok, olej, 70 x 90, 2025

WITOLD JACYKÓW: Modrá príroda, olej, 70 x 90, 2025

ANNA / AMADINA

TRI FARBY

Zdvíha sa búrka, lístie chveje
a červeň redne, Pane.
– Čímže je moje utrpenie?
Neznesie porovnanie.

Nebesá –
biele pohrebné plachty.
Snové hrebene češú hmlý
– to už vzkriesenie sejú.

Vstupuje modrá
Ave Ave
a s dažďom strieda bielu.

CESTAMI BARÁNKOV
do dolín k tuhým zimám –
Iba tak –

Mandľovými sadmi
previazanými modrou
v levanduľových poliach –

Zmierení s hranicami sezón
prikývnuť tomu, čo je. Zvony rozoznieť –
Skloniť hlavu nižšie,
na pozdvihnutie –

SOLITUDO

Noc – naša – nepoznala spor.
No nastal deň a ďalší bôľ,
že nejestvuje rozhovor.

V nádeji, že zlé odíde,
stúpame – až sme pri chráme.

Vstúpime. V piesku svieca bdie
a pierko vzlieta zo zeme.

PRELUD zlatého pavilónu
na rozčerenej hladine –
tŕstie vtáčikmi opustené
čnie – vertikála v krajine –

Načúva, aby rozoznalo
vysoký vietor nad jazerom
za pianissima bubnovania
lístia stromov, čo vietor skláňa –

PRÍĎ, KU SEBE MA PRITIAHNI

Tvoja láska ma uchráni
pred prílišnou – k tým ostatným.

Príď, ku sebe ma pritiahni.

Oči mi umy slzami.
Kameň zo srdca odvaľ mi.

Príď, ku sebe ma pritiahni.

ŽIJEM LEN NA OKRAJI DUŠE,
jej stred už zavial vietor púšte.
Smäd hľadá niečo – stúpajúce.
Stúpajúce a zelené.
Niečo, kde budú pramene.

Pravé poludnie. Z veže zvonía.
Prikladám srdce k srdcu zvona –

ANTIGONA

Spievam žalospev, pieseň,
čo sa dnes nesmie –
len či ju bude počuť v ryku zbraní...

že sníva sa mi Eteokles,
že sníva sa mi Polyneikes
v rasputici – nepochovaní

JAROSLAV HALMO: Eucharistia, akryl na dreve, 41 x 27 cm, 2014

...O BÁSNENÍ

I

hustnú spomienky, hustnú tiene
a rastie moje otvorenie
pre všetko, čo je poranené,
pre slovo, čo predchádza chvenie

keď zeleň zaodeje kmene
na mojom lesnom chodníku
kam padá svetlo, nikdy celé –

v zime padalo rozčlenené
prúžkami tmy, tuš na snehu –

a dnes ho moduluje zeleň,
len sem-tam lúče – kryštály
narazia aj na skielka slúd –
zdá sa, že zjari menej hreje...

preto si v srdci nesiem jeseň:
v nej lesná vitráž najprv spestrie,
potom – pomaly, preto nežne
príde (toľký raz!) odhalenie,

že asonantné stĺpy – verne
(antické, niektoré zlomené) –
podoprú všetko, čo sa klenie
nevidené, neviditeľné –

(...a všetko trvá – na ozvene)

II

všetko, čo sa tu v klenoch klania
v tichosti tmy až do svitania,
v jasnom slávičom tlkote –
tkaň, bez útoku zosnovaná,

tkaň len z vertikál, z osnov
(zo závratí a zo snov...)
záves... prekĺznuť do neznáma
vábením cez hodvábne vlákna –

je ako žalmistova lutna
má mnoho strún – radostná, smutná –
a telo, nástroj zakúšania,
prelamovania, prekĺzania,

brnká na strunách, spieva s vetrom
o pastierovi, o milej,
o veľkom voze máhájána,
čo má kolesá pospájané

iba v básnickej predstave,
kde všetko vzniká po druhýkrát,
obnovuje sa v zrkadliskách...
pieseň, čo rozširuje svet –

III

kroky aténskym stĺporadím,
architektúra bez zábradlí,
balkónov, kvetov – bez rýmov...
len rytmus stopy pevne ťahá
neprebádanou krajinou –

podstatné je vo vnútri verša,
a látka, tkaň je závažnejšia
než krajky – rýmy, než krik slova,
čo hľadá druhé, zaň sa schovať –

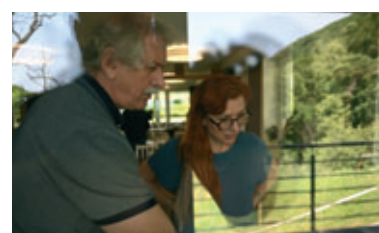
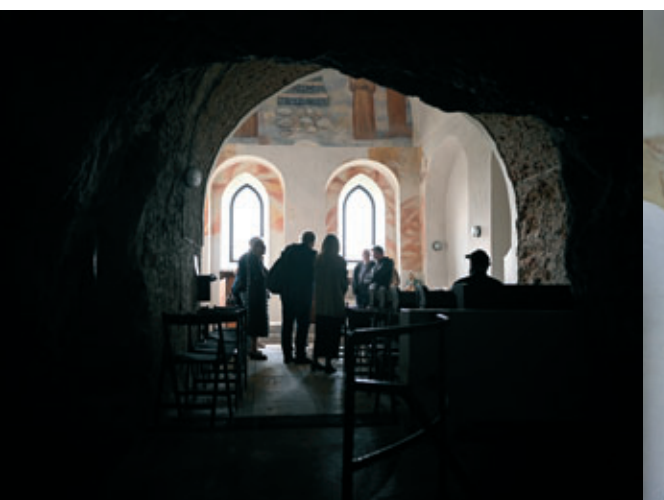
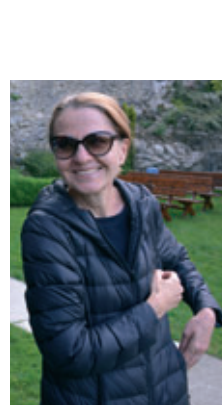
napríklad, slovo orgován
volá rým, v ktorom bude džbán,
chce voľu, domov. fialka
bude vždy túžiť po diaľkach...

tak, v istom zmysle, jazyk vedie
ideu, to jej rozprestretie –
maj na mysli, čo chcelo srdce
než sa tancujúc priplietol...

udrž svoj záprah na opratách –
a čierny spolu so sivkom
privedú ťa, kde sídli krása,
kde má stan dobro, pravda – trón.

JÁN HUBINSKÝ: **Svätec**, akryl, plátkové zlato a metal na preglejke, 70 x 55 cm, 2025

14. 6. 2025
Spoločný obed s účastníkmi fotografickej tvorivej dielne AMFO
s lektorom Radovanom Stoklasom

AGAPÉ

ĽUBOMÍRA / MIHÁLIKOVÁ

Moruša a oskoruša vo farskej záhrade

Čo je isté v čase neistom?
Iba ak ráno príde očistom
za naším domom zelený strom
je čas oskoruše v čase neistom

Čoho sa mám báť?
To si nedáš za klobúk
krv moruše v čase neistom
stane sa ako sa má stať

A čo tak krivé slovo?
Moruša skrýva vek
k jej konárom siahla
mladučký Janko Smrek

Rosu zbieral z maľovaných listov
možno raz premením sa
zakvitnem na zlatisto
tá výška nebeská v čase neistom

Vavrínom zeleným tvár pobozká

Po rokoch prídu stromy
lístie poláska a pokníše
v susedstve bohabojné
kvitli oskoruše – krvavia moruše

v náručí objíma viničový kmeň
víno tečie zlatisté a vábne
do striebornej čaše do zlata
povie niečo mimoriadne

po ďalších rokoch príde tulák
bosý pútnik zavíta
igric básní tuší rodný kraj
nebo a oblak modrý

Kde je zaslúbený raj?
Je čas oskoruše v čase neistom
krvavia moruše sľubujú majú
iba ak ráno príde očistom

Trenčín – Skalka

Z kostola svätej Anny
Vychádza svadba – nepatrným páperím
Mama! otvára nebo akési dvere
a do rúk kosatce

Nevesty kráčajú drobným kvietkom
ženíchovia nazvú kvet

závoj nevestin
okrášlený jemným páperím

Z vežičky zvoní zvon
srdce samý kvet
Anna, tá svätá odetá v bielom
Počujete? Kto hrá na bubon?

Z kostola svätej Anny – aby sa mali radi
Vznáša sa a padá drobným krôčkom
do rajskej záhrady. Počujete zvon?

Rozjímanie nad obrazom Balsazárova hostina

Pohyb ruky je dôležitý
ruka vedie líniu
Balsazárova hostina začína
kto tajomné svetlo píše na stenu?

Kráľ Balsazár – očarený mím
spočítané sú tvoje dni
doposiaľ až dovtedy:
Mene – mene tekol ufarsim

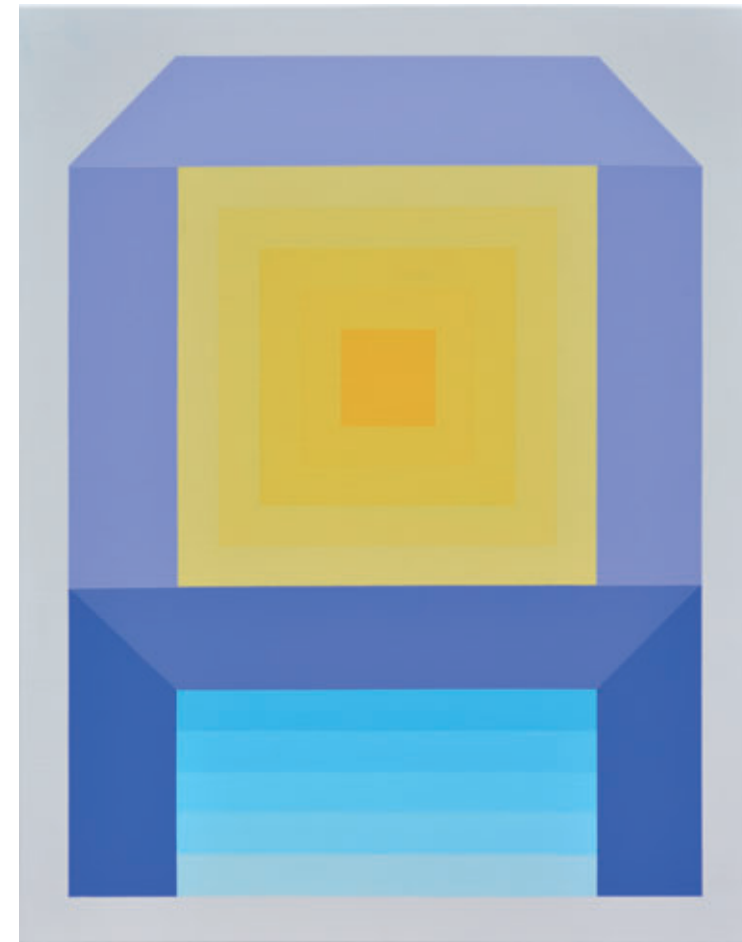
Svetlo ukazuje na múry
Kráľ Balsazár sa zachmúri
v prenádhernom obleku
ťažkým zlatom zdobený
má navždy odísť? ako herec zo scény?

Tá ruka vedie líniu
Svetlo! Svetlo nad nami!
má navždy odísť od všetkých
z kráľovstva aj od ženy?

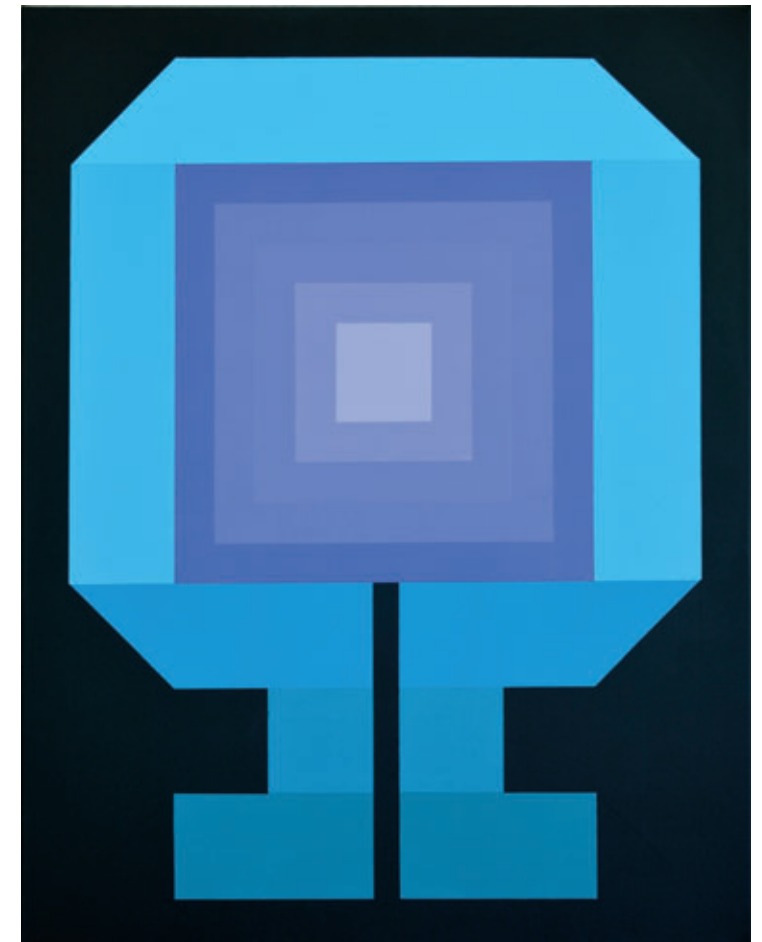
Tá ruka vedie líniu
Tajomné svetlo píše na stenu
Boh spočítava naše dni
vo večnosti – iste sa rozodní

*Autorom obrazu Balsazárova hostina je Rembrant van Rijn
(1606 – 1669)
Obraz bol namaľovaný v roku 1636*

• • •

PAVOL RUSKO: Alfa
akryl na plátne, 70 x 50 cm, 2025

PAVOL RUSKO: Omega
akryl na plátne, 70 x 50 cm, 2025

Predjarie na Skalke

Umelci, tuláci, pútnici po hviezdach
Vy v Božom náručí, v prenádherých snách

Hľadať a nachádzať
v sebe sa vyznať
častokrát miesto – čas
priznávať prvosienkam

Ako je to s nami
s vôňou jarnej lúky
nájdemo aspoň raz
prelaskavé ruky

Ako je to s láskou? prenáša hory
alebo len srdcia vôňou upokojí?
sladký závan lipového medu
povyhládza magmu zemitého stredu?

Náhle deň pokročil na skale vekov stojí
akoby len snil a stál opodiaľ
zvončeky lúčne aj harfy spievali
skaly sa smiali – lámali kamene

Voda pod Skalkou neprestajne tiekla
zmývala nám rany
ostala verná korytu i rieke
čaká na milosť – neutiekla

Deň pokročil na Skalke – posvätná tiš
slnko nad obzorom žalostí srdcervúco
Čo to? znel organ!
Organ znel – a jeho písťaly

Vyrástli zo zeme v gotické oblúky
A čo to? Po dlhých strunách svojich vlasov
úhľadné zázraky! Zaznieva chválospev
Božie prikázania schádzali zo skaly

Koľko len slnka
koľko symbolov a znakov
A ty, Bože – aj v tento čas
vstúpil si do oblakov

Na Skalke čakáme
na ráno také svieže
ako to Ruben Dario povedal?
Básnici! Božie veže!
Je svätá chvíľka posvätená láskou
Naozaj voňal vtedy lúčny kvet
aby len Božia sila bola vždy nad Skalkou
Daj Bože, umelci zachraňujú svet

Vnútorne naliehavé

V ateliéri: sklo, zrkadlo a rám
ako sa dnes s tebou pohrám?
s tichúčkom? hlukom? čaká v každom kúte
vo farbách ožijem s tebou – aj sám

S tebou aj bez teba
čiara aj línia
živú žilu pretne
voľačo začína

s farbou aj bez farby
modrá je tajomná
tvoj portrét v zrkadle
nik ťa v ňom nespozná

oči, ústa – celý obličaj
v rovných líniách
tma – svetlo!
Zažívaj!

Sklo, zrkadlo a rám
A za ním? Postava!
S tebou a trochu sám
Koľko dní ostáva?

JOZEF VYDRNÁK: ORA ET CREA / MODLI SA A TVORI, (typografika), kombinácia technik na papieri, 42 x 30 cm, 2025

JOZEF VYDRNÁK: Skalka, akryl na ručne tkanom plátne, 198 x 119 cm, 2025

ERIK / ONDREJIČKA

Sonáta Pre hlaS

Nultý príbeh hmoty
ukrytý do slova
ktoré preniká
cez mentálnu sieťku
na rozhraní buniek
snov
a chodníka

V jednom čase späť a dopredu
o okruh odsadené od stredu
v mlčiach tieňoch ako v ryskách
v budúcich rumoviskách

čakajúce kým sa
znova vysloví
zloží a rozloží na rovnakom mieste
ako slovo s kľúčom dané poslovi
s kľúčom od osudia
odkiaľ
kam
a kde ste

s čudnou počítačovou poruchou
od výbojov a od ruchov
cez jediný príbeh a o
kruh nula
na ceste domov
a teda do minula

* * *

Poza spätné väzby
v ktorých niečo píská
len s pamäťou voní
átmického psiska

cez to čo sa stalo
chcelo-nechcelo
pre hru peklo-nebo
šitú na telo

čo si priestor ukryl
v skratkách do uší

pred cestu
pred hlinu
a ešte ďalej

vo večnosti ktorú nikto netuší
ako veľkú guľu
pod povrchom malej

O ... I stalo sa Slovo
k tam kde Ho tma stretla
r a tma vycúvala
u späť rýchlosťou svetla...

n
u
l
a

Cez praveké ohne zatavené do skla
s večnou túžbou snívať
ako s odmenou
na ceste z menhirov a dolmenov
skrývajúcich odkaz strateného posla

Po prvé Berešit
že áno a že nie
cez dobro zložené
cez dobro zloženie

úzkou bránou dnu
a rovnakou von
keď z oboch strán tónu
znie rovnaký zvon

Cez to čo v ňom možno
nabrať do dlane
keď sa každý kúsok
ustavične mení
v iluzórnom svete
hmotných predstavení
a ráta sa to
čo v slove ostane...

A kdesi v ňom pravda
ako sieť
všetkých vecí ktoré nevidieť...

* * *

Nemusí znieť presne
postačí nepokaziť skicu
tam kde je hra tónov svietiaci
a ťahá moria k rovnakému lícu
uväzneného mesiaca

A radšej skryte
aby nikto nevidel
ako sa naberá svetlo do krídel
s nádychom slnka
keď mesiac letí bielou sonátou
v modlitbe za sestry a za bratov

A tak ako hmota
pokračuje v tieni
a akordy zo slov
v nekončiacom chvení
zachytí vesmír smútok za ruku
ďalej či takmer blízko k súzvuku
a ako plač v chráme
sa sám v sebe zmení

* * *

M
o
d
l
i
t
b
a

GARIK SARGSIAN: Biely anjel, akryl a olej na plátne, 70 x 50 cm, 2025

Začína sa v sebe
ako ráno
tam kde je celá lúka dokorán
ako modrý vesmír otvorených vecí
v marcovom rozkvitnutom ponikleci
keď je lúka zrazu iba zo svetla
a okrem svetla už nič neostane
obloha
kvety
ani vlniace sa dlane
bez príťaže hmoty
z vyklíčenej jari
nič len biele svetlo
čo sa nevyžiarí

a chuť začať s málom
keď už viac nie je
možno len chuť začať
tak ako vždy s vetou

možno len chuť siahnuť
na tuš s hárkom

(MATÚŠ s MARKOM?)

Lúka a ja

(LUKÁŠ a JÁN!)

s milovaním na zet
nad dedičstvom rán

vnútornému svetlu
sveta dokorán

• • •

N
a
s
l
e
d
o
v
a
n
i
e

DANUŠE MARKOVÁ: Nádej
akryl na plátne, 120 x 60 cm, 2025

DANUŠE MARKOVÁ: Varhaní píseň
akryl na plátne, 90 x 70 cm, 2025

Rudolf Dobiáš

básnik a spisovateľ – literárna sekcia
koordinátor literárnej sekcie

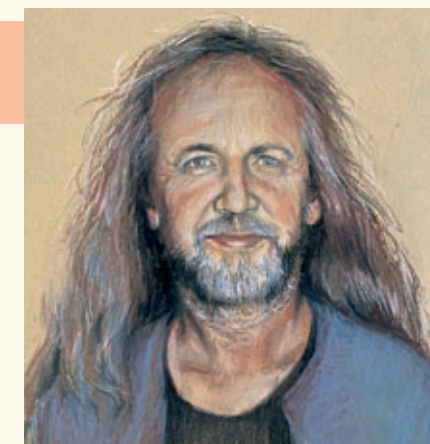
narodený/born 29. 9. 1934 v Dobrej pri Trenčíne
adresa/address Trenčianska Teplá-Dobrá
email kontakt/contact dobiasrudo@gmail.com
web prezentácia/presentation
www.litcentrum.sk/slovenski-spisovatelia/rudolf-dobias

In memoriam Jaroslav Halmo (1966 – 2023)

výtvarník – výtvarná sekcia

narodený/born 10. 6. 1966 v Bošanoch
zomrel/died 6. 2. 2023 v Sampore
web prezentácia/presentation www.stvr.sk/televizia/archiv/15068/110011
• www.facebook.com/jaro.halmo

Pavel Choma

výtvarník, vysokoškolský pedagóg – výtvarná sekcia

narodený/born 18. 5. 1950 v Žiline
adresa/address Laborecká 14, 010 01 Žilina
email kontakt/contact studio@palochoma.sk
web prezentácia/presentation www.palochoma.sk

Witold Jacyków

výtvarník, vysokoškolský pedagóg – výtvarná sekcia

narodený/born 28. 5. 1954
adresa/address Bielsko-Biala, Poľsko
email kontakt/contact tolwid3@gmail.com
web prezentácia/presentation Google – heslo: prof. Witold Jacyków

Daniela Krajčová

výtvarníčka – výtvarná sekcia

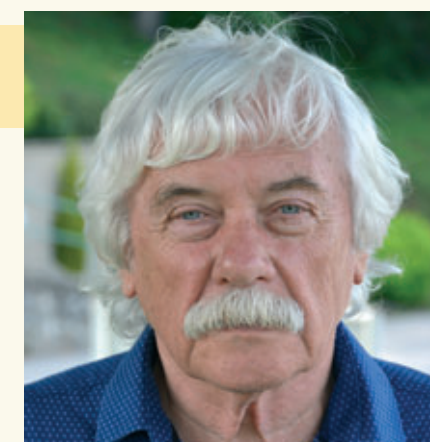
narodená/born 23. 1. 1955 v Žiline
adresa/address ul. Rakove 34, 010 01 Žilina, Slovensko
mobil kontakt/contact +421 918 273 789
email kontakt/contact oliva1daniela@gmail.com
web prezentácia/presentation www.danielakrajcova.sk

Jan Pospíšil

výtvarník, stredoškolský pedagóg – výtvarná sekcia

narodený/born 9. 1. 1952 v Dolných Bojanovicích (Česká rep.)
adresa/address Salaš u Velehradu č. 166, Česká rep.
email kontakt/contact pospisl@supsu.cz
mobil kontakt/contact +420 777 155 031
web prezentácia/presentation
Google – heslo: výtvarník Jan Pospíšil

Pavol Rusko

výtvarník, vysokoškolský pedagóg – výtvarná sekcia

narodený/born 12. 2. 1961 v Ružomberku
adresa/address Vavra Šrobára 3, 034 01 Ružomberok
email kontakt/contact p.rusko@centrum.sk
mobil kontakt/contact +421 907 883 105
web prezentácia/presentation Google – heslo: výtvarník Pavol Rusko

Gabriela Grznárová

poetka – literárna sekcia

narodená/born 1. 1. 1969 v Topolčanoch
adresa/address Dr. Adámiho 1395/11, 955 01 Topolčany
email kontakt/contact ggrznarova@centrum.cz
mobil kontakt/contact + 421 948 682 270
web prezentácia/presentation https://www.facebook.com/gabriela.grznarova.7

Ľubomíra Miháliková

poetka – literárna sekcia

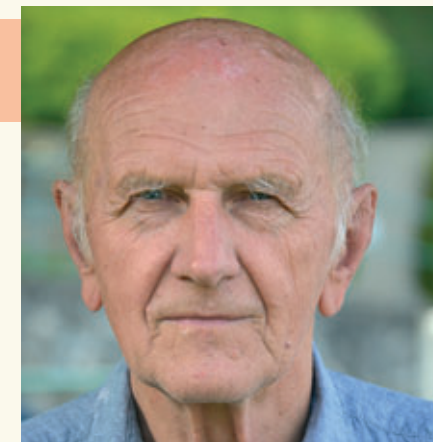
narodená/born 5. 2. 1954 v Modre
adresa/address Jesenského 2, 900 01 Modra
email kontakt/contact mihalikovaluba@gmail.com
mobil kontakt/contact +421 904 456 846
web prezentácia/presentation www.litcentrum.sk/slovenski-spisovatelia/lubomira-mihalikova

Ján Hubinský

výtvarník – výtvarná sekcia

narodený/born 1. 2. 1951 v Rakoluboch
adresa/address Komenského 8, Trenčín, ATELIER: Rakoluby 771
mobil kontakt/contact + 421 908 197 965
email kontakt/contact janhubinsky@gmail.com
web prezentácia/presentation google – heslo: výtvarník Ján Hubinský

Garik Sargsian

výtvarník – výtvarná sekcia

narodený/born 1. 10. 1962 v Arménsku
adresa/address Tatranská ul. 11, Stará Ľubovňa
mobil kontakt/contact + 421 0944 417 407
email kontakt/contact garikmontana7@gmail.com
web prezentácia/presentation https://www.facebook.com/garikmontanaart

Marián Kvasnička

historik a znalec umenia
kurátor sympózia

narodený/born 12. 7. 1955 v Trenčíne
adresa/address Trenčín
email kontakt/contact kvasnicka@stonline.sk
web prezentácia/presentation Google – heslo: Marián Kvasnička

Danuše Markovová

výtvarníčka – výtvarná sekcia

narodený/born 5. 2. 1963 v Ostrave (Česká republika)
adresa/address Řádová 472, 739 24 Krmelín, Česká republika
email kontakt/contact dmarkovova@seznam.cz
mobil kontakt/contact +420 723 956 924
web prezentácia/presentation: danusemarkovova.jimdofree.com/danuše-markovová/

Erik Ondrejčka

básnik – literárna sekcia
koordinátor literárnej sekcie

narodený/born 1. 5. 1964 v Bratislave
adresa/address Čapkova 1, Bratislava
email kontakt/contact erik.ondrejicka@gmail.com
web prezentácia/presentation www.litcentrum.sk/autor/erik-ondrejicka, Wikipédia

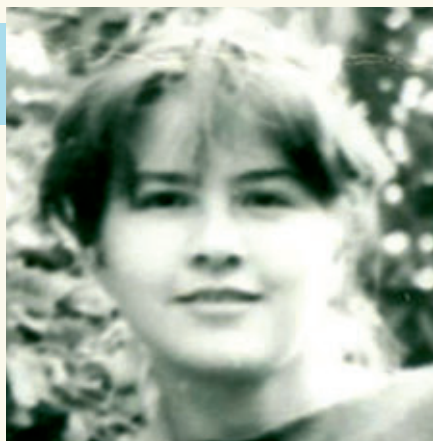

Anna Amadina

poetka – literárna sekcia

Básnické zbierky: Pleso, Hniezda, Ťažké kridla

(Fotografia poskytnutá autorkou)

Jozef Vydrnák

výtvarník – výtvarná sekcia
koordinátor výtvarnej sekcie

narodený/born 27. 3. 1961 v Trenčíne
adresa/address Centrum I – 35/82/11, 018 41 Dubnica nad Váhom
mobil kontakt/contact +421 905 960 276
email kontakt/contact joyart@gmail.com
web prezentácia/presentation www.krestum.sk/author/vydrnak/
Google – heslo: Jozef Vydrnák

Hostitelia sympózia

Mgr. Štefan Bučo

- rektor Diecéznej svätyně sv. Andreja-Svorada a Beňadika a farár rímskokatolíckej farnosti Skalka nad Váhom

Mgr. Dušan Berta

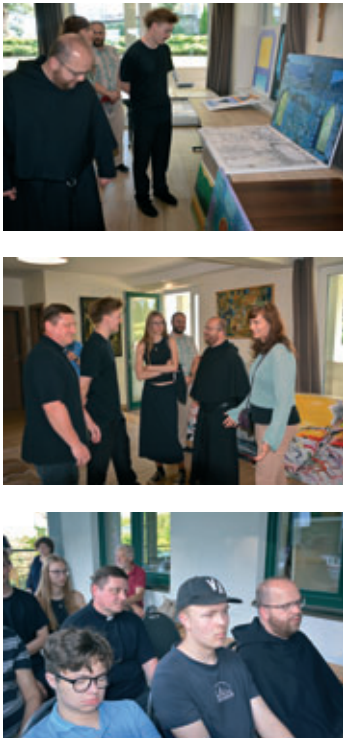
- výpomocný duchovný rímskokatolíckej farnosti Skalka nad Váhom

ThDr. Ing. Anton Solčiansky, PhD.

- diecézny pustovník a výpomocný duchovný rímskokatolíckej farnosti Skalka nad Váhom

Účasť Farnosti Skalka nad Váhom a Opátstva Staré Brno Řádu sv. Augustina na medzinárodnom sympóziu ORA ET ARS – SKALKA 2025

Farnosť Skalka nad Váhom ako hlavný partner projektu „Obnova osvetlenia kaplnky kláštora Veľká Skalka“ spolufinancovaného z Fondu malých projektov Interreg Slovensko – Česko 2021 – 2027 spolu s hlavným cezhraničným partnerom Opátstvom Staré Brno Řádu sv. Augustina sa aktívne zúčastnila na medzinárodnom sympóziu ORA ET ARS. Toto podujatie je súčasťou sprievodných aktivít projektu v rámci realizácie workshopov.

navštívili nás...

11. 6. 2025
Návšteva žiakov Spojenej katolíckej školy z Nemšovej s pani učiteľkou Ing. Blankou Škodovou.

13. 6. 2025
Návšteva žiakov Súkromnej základnej školy s materskou školou zo Skalky nad Váhom s pánom riaditeľom PaedDr. Lubomírom Králom, PhD. a pani učiteľkami v rámci 2. ročníka ich školského projektu „Umenie k deťom“.

• slávnostné

ukončenie sympózia

Osemnásťka je vek, kedy už človek má – ak sú okolnosti prirodzené – za sebou prvý kriek, prvé kroky, zúbky, detské choroby aj hormonálny chaos puberty a začína nasmelo nazívať za dovtedy hrozivo pôsobiaci múr dospelosti. Takto ja osobne vnímam aj vývoj nášho sympózia ORA ET ARS, ktoré sme pred osemnástimi rokmi vďaka mnohým neviditeľným múzam povolili na väčšiu časť Božiu a na rozvoj Skalke pri Trenčíne ako starobylého pútnického a pôvodne benediktínskeho miesta. Ak by som tento časový oblúk mal vo svetle aktuálneho ročníka charakterizovať pár slovami, povedal by som, že sme podstúpili pohyb od dematerializácie viditeľných vecí (napr. Maurova legenda o našich vzácných pustovníkoch, sv. Andrejovi-Svoradovi a sv. Beňadikovi) k väčšej spiritualizácii, pod ktorou rozumieme zduchovnenie – dosiahnuté aj oduševnením tvorcov obrazu a slova smerom na hĺbnu a výšku. Nech to znamená čokoľvek, tento posun od vizuálnej a verbálnej konvencie k iniciovanej novotvorbe a víziám považujem za najrýchlejší znak sympoziálnej identity. Som posledný, kto by chcel rok čo rok robiť nejakého rozhodcu, skôr som zmierený s ťažkým, no krásnym údelom interpretátora všetkého, čo sa na sympóziu kreatívne udialo.

Možno si viacerí pamätajú, že pred nejakým časom sme medzi účastníkov sympózia vtiahli aj významných umelcov in memoriam (spomeniem len Jindřišku Znojenskú). V tomto roku je to zvečnený tvorca sakrálnych obrazov, napojených na nevyčerpatelné podnety východného ikonopisu a rovnako na obrazové kontemplácie biblických tém – **Jaroslav HALMO** z duchovnej blízkosti kláštora benediktínov v Sampore pri Sliaci.

Výtvarný cyklus uplynulého ročníka sympózia sa mi akosi premietol do takého trinitárneho – trojičného vzorca či systému. **Prvou trojicou** sú autori, ktorí sa našli, alebo teda ktorí našli svoj obraz stvoriteľstva v **čistej malbe**. Je to predovšetkým **Jan POSPÍŠIL**, dlhoročný riaditeľ strednej Umprumky v Uherskom Hradišti, impulzivný, spontánny maliar veľmi akčného gesta s prvkami geometrickej aj lyrickej expresie zároveň. Dynamiku neľahkých životných otázok medzi nebom a zemou vkladá do svojich maliieb s ľahkosťou, nie však so zľahčováním.

Danuše MARKOVÁ predstavuje reflexívny typ intuitívneho maľovania, ktoré vo fragmentoch síce vychádza z vizuálnych prírodných dát, no tieto v geometrických rezoch zmožňuje a najmä oživuje bohatým životom šrafúr v zúženej farebnej skladbe poetického obrazového typu s diskretnými svetelnými prejasneniami. Jej obraz – s motívom nádeje – navyše pracuje so zaujímavou dvojistou ilúziou. Za ňou je však sústredené uvažovanie o zmysle tvorby ako takej. A o slnečnom jase, bez ktorého by tieto šímovské dotykky neboli možné.

Z akademického prostredia Československej univerzity k nám zavítal bielsko-bialsky rodák, maliar, fotograf a pedagóg **Witold JACYKÓW**. Aj keď v súčasnosti sa venuje prevažne umeleckej fotografii tzv. piktorálneho typu – vo vedomí starej pravdy, že maľovať sa dá čímkolvek – na Skalke počas pracovného týždňa predovšetkým maľoval. A najmä veci, ktoré my už pre dlhý zvyk zväčša nevidíme alebo si nevníšame. Gotické kláštorné okná, brána do jaskyne, odtlačky kamennej apsidy vrát do jaskyne, ale napokon aj šíp rýchliku, ktorý sa šinie dolinou vázskej krajiny – to sú veci, ktoré objavil svojím maliarskym premýšľaním.

Druhá trojica autorov vyznačuje **nárast lineárnej energie**, teda výraznejší vpád kresby do maliarskej hmoty. Takto ja osobne čítam dômyselné, hravé aj vážne labyrinty a skrumáže temer grafických kriviek snovaných na delikátnom farebnom pulzovaní farebných plôch u **Daniely KRAJČOVEJ**. Čo je však najdôležitejšie – technika tohto magického hlbinného čarovania nezakrýva narácie o zložitosti našich vzájomných vzťahov, vyjadrených aj prostredníctvom humánnej či animálnej figúry v meandroch prírodnej vegetácie. Tento proces by som nazval hľadaním strateného raja.

Veľmi zaujímavým obrazotvorcom starodávnej arménskej duchovnosti je **Garik SARGSIAN**. Svoje zväčša svätopisecké ikonografie modeluje do vysokej plastickej plochy temer reliéfno-maliarskym spôsobom, na ktorom napokon z potrubí tvaroslovia zažiarí olejová laza. Ako v tej chvíli nemyslíš na výtvarne sugestívne písmo grabar, ktorým sú spísané patarky, teda žalmy sv. Grigorija Narekaciho, pápežom Františkom vyhláseného za spolupatróna Európy? Garik Sargsyan vyhŕajuje jagavé klenoty z pamäti svojho – martýriami skúšaného – národa.

Celkom odlišný mentálny typus predstavuje **Ján HUBINSKÝ** svojou úsmevnou úctou voči duchovným podnetom – čo vôbec nie je protirečenie, skôr možno paradox chestertonovského typu. Na marnostou poznačenom sivom podklade z popola a na bielom ohnísku umne vyťahuje svoje kresbové skratky hieraticky znehybnených biblických postáv s náznakmi plátkového zlata a metalu vo svätovrárach a inom minimalistickom občerstve. Takto paradoxne pôsobi aj jeho veľký brvný pantograf ako nástroj na stvoriteľskú zväčšenu prvotného impulzu, známeho z prvých strán knihy Genezis.

Tretiu skupinu tvoria autori, u ktorých je silným motivačným faktorom **zázrak písma** ako znaku reči, v ktorej sa dokážeme navzájom dotýkať. **Typografia**, teda umelecké využitie, výtvarné zrovnoprávenie písma ako základného ratvaru, **grafický dizajn**, teda usporadúvanie výtvarných segmentov do funkčného praktického celku, to sú niektoré z princípov, ktoré charakterizujú našu tretiu skupinu.

V tomto zmysle odporúčam vnímať spôsob, akým s tvarmi dvoch hraničných písmen jónskej abecedy – Alfa a Omega – pracuje akademický pedagóg z prostredia ružomerskej univerzity a nevyčerpatelnej tvorby aj koloristický výmyselník **Pavol RUSKO**. Literý počiatku a konca, najdôležitejšie mantinely kristogenézie Pierra Teilharda de Chardina, spoluznaky Kristovho ideogramu, Pavol Rusko vníma s racionálnou emocionálnou alebo aj naopak, konštruktívne a ľahko, čím je ich ťaž väčšia. Tak sa do geometrického vzorca dostávajú prostredníctvom jemných farebných valérov a posunov spektra neuľadivou cestou iluzívne príbehy o zrode a zmare, o zmysle nášho pozemského pechorenia a nekončenej cesty za svetlom.

Zaujímavý príbeh na Skalke priniesol akademický pedagóg **Pavel CHOMA**, umelec s charizmou vidieť priestor a tvary v neopozieraných kontextoch. Tak si pri ceste dialnicou všimol zvláštnu morfológiu staroslovanského hradiska Chochel pri Trenčíne a Skalke, ktorá sa mu zbehla do figúry odpočívajúceho baránka, aj s epicentrom veľkej kláštornej Skalke v jeho lone. Samotná symbolika baránka má veľký ikonografický význam nielen v biblickom zmysle, ale aj vo vzťahu k nášmu sympoziálnemu hniezdu. Okrem toho sa Pavol Choma počas týždňa venoval aj textom modlitbičiek Milana Rúfusa, kde pre väčšiu predstavivosť najmä detského čitateľa našiel kľúčové slová, ktoré uložil do vizuálnych obrazov, nie nepodobných na niekdajšie kaligramy z čias európskej výtvarnej moderny.

Zvláštnym spôsobom s písmom vo svojich tzv. typografických pracuje **Jozef VYDRNÁK**. Literý mien svätopiseckých pustovníkov alebo inde aj biblických postáv vkladá do figúrálnej kompozície na spôsob kresby v kresbe a tvare. Originálnym spôsobom autor využil motív písma aj ikonograficky, kde veľké „esko“ tvorí zároveň spojnicu medzi vedutami Veľkej a Malej Skalke. Toto veľké, autorovu mamou ručne tkané lanové plátno Vydárnak oživil a antropomorfizoval ešte inak. Na rozdiel od maliarov jedného vizuálneho vnemu sa vždy usiluje zobrazíť celý obsah predstavy a legendového deja, vrátane všetkých vonkajších aj vnútorných, viditeľných aj tušených súvislostí. Dar obrazového rozprávačstva si podáva ruky s obrazovou funkciou línie a emancipovanej farebnej plochy.

Nad tohoročným súborom výtvarných a literárnych diel som počas pracovného týždňa rozostrel pojmový slnečník mimetickej túžby, teda úšlia napodobňovať (miesto vzájomných rivalít) obraz Toho, na ktorého obraz sme stворení. Áno, správne tušíte, aj naše pokorné stvoriteľstvá môžu byť spôsobom úrodnej využitia priestoru slobody, ktorej zdroj presahuje všetky naše predstavy.

PhDr. Marián Kvasnička

Eighteen is the age, when the man has - if the circumstances are right - mastered his first scream, his first steps, and teeth, childhood illnesses, as well as the hormonal turmoil of puberty and is tentatively peering behind the scary looking wall of maturity.

This is also how I perceive the evolution of our ORA ET ARS symposium. Its birth eighteen years ago, was thanks to many invisible muses, to a greater Gods' glory and to see the progress of Skalka near Trenčin as an ancient destination of pilgrims and benedictine monks. To describe this time line in the light of the current year, in a few words, I would say, that we have undergone a movement from de-materialisation of the visible (e.g. Maurs legend about our exceptional pilgrims, St Andrej - Svorad and Benadik) to a greater spirituality, which we understand as spiritualisation. It is also achieved by the enthusiasm of the painters and the poets and represented in the depth and the height of their art. Whatever it may mean, this shift from the visual and verbal convention to the initiated new artwork and the visions, I consider to be the purest sign of symposiums' identity. I am the last person, who would year in and year out, want to be the judge. Instead, I have come to terms with the challenging yet beautiful task of being the interpreter of everything that was given its creative space at the symposium.

Maybe many of you remember, that some time ago, the symposium presented also well known artists in memoriam (such as Jindřiska Znojemska). This year, it is the author of sacred images, inspired by the eastern iconography and biblical themes – **Jaroslav HALMO** from the spiritual closeness of benedictine monastery in Sampor near Sliac.

The current symposiums' painting cycle, somehow appears to me as a pattern or system of three. **The first group of three** are the authors, that found their vision of creation in **pure painting**. Most of all, it is **Jan POSPÍŠIL**, a long term director of the Umprum in Uherske Hradište. An impulsive, spontaneous visual artist whose canvas reflects action with elements of geometry and lyric tones, simultaneously. The dynamics of challenging questions between heaven and earth, he embeds into his paintings with ease without lessening its meaning.

Danuša MARKOVÁ represents a reflexive type of intuitive painting, which in its fragments originates from visual natural data. However, these are multiplied in her geometric cuts, and predominantly enlivened with a rich spectre of lines in a limited colour palette of a poetic visual type with discreet rays of light. In addition, her image within image - with the motif of hope - works with an interesting double illusion. What it conceals, is a focused contemplation about the sense of artwork as such. And about the sun light without which these touches would not be possible.

From the academic environment of Czeszynska University, we welcomed a Bielsko-Bialsky native, a painter, photographer, and an educator **Witold JACYKOW**. Even though at present he devotes his time predominantly to art photography of the so called pictorial type - in the knowledge of the old truth, that you can paint with anything - at Skalka, he devoted his time almost entirely to painting. And mainly of things we, due to a habit usually don't see or don't pay attention to. Gothic monastery windows, a gate to a cave, the remnants of a stone apse, a door to a cave, but finally also an arrow of a fast train, speeding through a valley in Vazec - these are objects he has discovered through his contemplation as a painter.

The second threesome of authors is determined by an **increasing linear energy**, in other words a more pronounced entry of drawing into the painters' medium. This is how I personally read the ingenious, playful and at times serious labyrinths and scummages almost of graphic curves in the works of **Daniela KRAJČOVA**. They are realised on a delicate colourful pulsation of vivid surfaces. What is of the utmost importance though - the method of this deep magic wizardry - does not hide the narrative about the complexity of our relationships, expressed also through the human or animal figures in the meanders of the natural vegetation. I would call this process looking for the lost eden.

A rather interesting image-maker of the ancient Armenian spirituality is **Garik SARGSIAN**. His iconography mostly of holy scripts, is modelled into a high plastic surface in an almost relief like painters' manner, on which from the conduit of morphology, shines the oil glaze. How, at that very moment, not to think about the artistically suggestive font grabar, used in patarak, in other words the psalms of St Grigorij Narekaci, announced by the pope Frantisek to be the co-patron of Europe? Garik Sargsyan presents shiny jewels from the history of his - martyrdom tested- nation.

A completely different mental type is presented by **Jan HUBINSKY** in his cheerfull respect towards spiritual stimuli - which is not a contradiction at all, more likely a paradox of a Chesterton type. On a vanity marked grey surface of ash and white hearth, Hubinsky skilfully produces his drawing shortcuts of hieratically still biblical figures with hints of gold and metal in halos and in a different minimalist gluttony. This paradox is seen also in his large log pantograph as a tool for the creations' enlargement of the primary impulse, known from the first pages of Genesis.

The third group is formed by the authors with a strong motivational factor presented by the **miracle of script** as a sign of language, in which we are able to touch one another. **Typography**, or the artistic application, the acceptance of scripts' artistic equality as the primary preform, graphic design, that is the arrangement of the artistic segments into a functional practical whole, these are some of the principles, that characterise our third group.

In this very sense, I recommend to perceive the manner in which the two border letters of the Ionic alphabet -Alpha and Omega - are used by the academic educator from the University of Ružomberok, the inexhaustible shape and colour inventor, **Pavol RUSKO**. The letters of the beginning and the end, the most important quadrails of christogenesis by Pierre Teilhard de Chardin, the Christ ideograms' common signs, Pavol Rusko perceives with rational emotionality or otherwise, constructively and with ease, which increases its weight. That, thanks to soft colour values and shifts in the spectre, in a non-illusive way, introduces illusive stories about birth and death, about the meaning of our earthly struggle and the unfinished journey seeking light.

An interesting story was brought to Skalka by an academic educator **Pavel CHOMA**, an artist with charisma to see the space and shapes in unseen contexts. As such, along the freeway, he noticed a strange morphology of an Old Slavic hill fort Chochel near Trenčin and Skalka, that resembled a resting lamb with the epicentre of the large monastery Skalka in its womb. The symbolism of the lamb itself has a deep iconographic meaning not only in the biblical sense but also in the relationship we hold towards our symposium as a nest. Beside that, Pavol Choma dedicated his time during the week to small prayers by Milan Rufus, where for a greater imagination of mainly a young reader, he identified the key words, put them into a visual form not unlike the old caligrams from the times of the European modern art period.

A different approach to letters in his so called typographic works has **Jozef VYDRNÁK**. The letters of names belonging to biblical pilgrims or elsewhere to biblical figures, he puts into a figurative composition where drawing is within a drawing and shape. In an original way, the author used the motif of a letter also in an iconographic way, where the capital S serves also as a connector between the vedutas of Velka and Mala Skalka. This large, author's mother hand woven hemp canvas, Vydárnak enlivened and anthropomorphised also in another way. In contrast to painters of one visual impulse, he always attempts to portray the whole content of his vision and the story of the legend, including all external and internal, seen and suspected relationships. The gift of pictorial storytelling goes hand in hand with pictorial function of the line and emancipated coloured surface.

Above this years' collection of art and literary works, I have opened a notional sun umbrella of mimetic desire, the desire to imitate (not to compete) the vision of the One, to whose image we are created. Yes, you guess right, even our humble creations can be a way to productively use the freedom, whose source extends beyond all our imagination.

PhDr. Marián Kvasnička / Translation: Mgr. Katarina Flossmanova, Dip Paed, MA TESOL

18. MEDZINÁRODNÉ VÝTVARNO-LITERÁRNE SYMPÓZIUM ORA ET ARS – SKALKA 2025

9. – 14. jún 2025

Areál Malej a Veľkej Skalke pri Trenčíne, novopostavený pútnický dom na Malej Skalke

Hlavný organizátor: Mesto Trenčín

Spoluorganizátori: Trenčiansky samosprávny kraj • Trenčianske osvetové stredisko v Trenčíne • Farský úrad Skalka nad Váhom • Občianske združenie T-VIA

• Realizačný tím: PhDr. Katarína Martinková, Mgr. Janka Masárová, Mgr. Hana Gallová, Mgr. Terézia Niková
Koordinační sekcie literátov: Rudolf Dobiáš, Erik Ondrejčka
Koordinační sekcie výtvarníkov: Jozef Vydárnák
Ideový námet: Mgr. Terézia Niková, Mgr. Hana Gallová
Text preambuly: Jozef Vydárnák, korigoval: Rudolf Dobiáš
Autor názvu sympózia, kurátor podujatia a výstavy po sympóziu: PhDr. Marián Kvasnička, historik a znalec umenia
Logo sympózia, typografické ilustrácie, koncepcia a grafická úprava katalógu: Jozef Vydárnák
Spolupráca na koncepte katalógu: PhDr. Marián Kvasnička, Erik Ondrejčka, Mgr. Janka Masárová
Gramatické korektúry: Jana Muchová
Fotodokumentácia: Štefan Kačena, Lukáš Kubičina, Jiří Skřípský. Do katalógu fotografií prispeli:
o. Jozef Brodňanský OSB a archív a pozostalosť Jaroslava Halma vo vlastníctve kláštora benediktínov – Sampor, Dušan Čaniga, Ing. Blanka Škodová, Mgr. Janka Masárová, archív autorov, archív sympózia ORA ET ARS – SKALKA
Tlač a zhotovenie katalógu: Ultra Print, s.r.o., Bratislava
Náklad: 700 výtlačkov
ISBN 978-80-7092-083-1
Júl 2025

Štefan Kačena, fotograf

• **POĎAKOVANIE:**
J. E. Mons. Viliam Judák, nitriansky biskup • **J. E. Mons. Peter Beňo**, pomocný biskup Nitrianskej diecézy • vdp. Mgr. Štefan Bučo, rektor Diecéznej svätej sv. Andreja-Svorada a Beňadika a farár rímskokatolíckej farnosti Skalka nad Váhom • vdp. ThDr. Ing. Anton Solčiansky, PhD. a vdp. Mgr. Dušan Berta, výpomocní duchovní vo farnosti Skalka nad Váhom • fotograf Štefan Kačena • fotograf Lukáš Kubičina • fotograf Jiří Skřípský • fotograf Dušan Čaniga • ThDr. Jozef Brodňanský, PhD., OSB, benediktínsky Kláštor Premenenia Pána v Sampore • Zuzana a Martin Budinský • Ing. Katarína Darvašová a sprievodcovská služba na kláštore • správca pútnického domu na Skalke Norbert Motola a kol.

Podujatie podporili:

M E D Z I N Á R O D N É VÝTVARNO-LITERÁRNE SYMPÓZIUM O R A - E T - A R S - S K A L K A

Slávime v roku 2025:

Diecézna svätyňa sv. Andreja-Svorada a Beňadika na Skalke pri Trenčíne
je JUBILEJNÝM CHRÁMOM Jubilejného roka 2025.

ISBN 978-80-7092-083-1